

AKADEMİ MECMUASI

Sâmiha Ayverdi

Nihad Sâmi Banarlı

Tahsin Banguoğlu

Yahya Kemal Beyatlı

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

Abdülkadir İnan

Nermin Pekin

Fevziye Abdullah Tansel

Faruk Kadri Timurtas

Yıl : 2

Nisan 1973

Sayı : 2

AKADEMİ MECMUASI

•
Sâhibi

Kubbealtı Cemiyeti
adına İdare Heyeti
Başkanı

İlhan Ayverdi

•
Müdür

Nihad Sâmî Banarlı

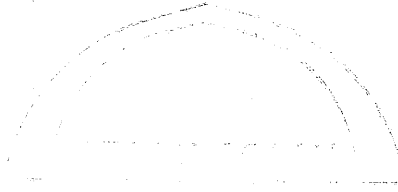
•
Yazı İşleri Müdürü

Şeymâ Taşcıoğlu

Yıl : **2**

1 Nisan 1973

Sayı : **2**

Kubbealtı Akademi Mecmûası, üç ayda bir çıkar, akademik mecmûadır.

Fiâtı 5, yıllık abone bedeli 20 T.L. dir. Dış ülkeler için abone bedeline posta ücreti ilâve edilir: Her sayının ücreti, Avrupa için 350 krş. Amerika için 10 lira 25 krş. tur. (Abonelerin, değişen adreslerini bildirmeleri ricâ olunur.) İlan ve reklâm, milli kültürümüze hizmet eden müesseselerden alınır; tam sahife 1500, yarım sahife 800 liradır.

Adres : Çarşıkapı, Yeniçeriler Caddesi, No. 81 İstanbul; P.K. 107 — Beyazıt. Tel. 22 95 17

Basıldığı Yer : *Baha Matbaası*

Kapak Kompozisyonu : *Aydın Yüksel*

İÇİNDEKİLER

	*	*	Sahife
Atatürk'e Sâdık Kalan Tek Adam			5
Zehir Dede		Sâmiha Ayverdi	10
Veysel'in Toprak Sevgisi		Âşık Veysel	18
Cevdet Paşa		Yahya Kemal	19
İsimsiz Kıt'alar		Faruk Nâfiz Çamlıbel	20
Uydurma Kelimeler Sözlüğü		Prof. Dr. Tahsîn Banguoğlu	21
		Prof. Dr. Faruk Timurtaş	
Dil Ve Atatürk		Prof. Dr. Abdülkadir İnan	30
Halk Şâirlerinin Destanları'le			
Türk-Rus Savaşları		Nihad Sâmi Banarlı	33
Celâl Şâhir Erozan'ın Bilinmeyen			
Takma Adı : Hakkı Nâşir		Fevziye Abdullah Tansel	51
XVI. Asırda Bir Âdâb-ı Muâşeret			
Kitabı		Nermin Pekin	60
Ciddî Bir Mecmûa			69
Yeni Kalemeler		Âşık Hüdâî, Hamide Halil,	
		Kemal Tabak	71
Millî Kültürümüze Hizmet Eden			
Müesseseler			73

Türk Sazşîri'nin son ustası Aşık Veysel, Sivas'ın Sivrialan köyündeki, millî çizgilerle süslü, evinde. 21 Mart 1973 günü, büyük teessürle kaybettiğimiz Veysel'in bir şiiri, S. 18 dedir.

Atatürk'e Sâdık Kalan Tek Adam

Bilindiği gibi, Atatürk, yazı inkılâbından sonra, bir dil inkılâbı yapmaya lüzum görmüştü. Prof. Tahsin Banguoğlu'nun Millî Eğitim Bakanlığı zamânında, çok iyi belirttiği gibi, bu inkılâp o târihe kadar ilim dilimizde kullanılmakta olan Arapça terimler sistemi yerine bir Türkçe terimler sistemi getirmek bakımından çok yerinde ve zarûrî idi (Hürriyet Gazetesi, 24 Eylül 1949).

Fakat, Türkçenin Sırları kitabının daha ilk sahifelerinde belirtildiği gibi bizim dil inkılâbımıza, el altından karışarak, bizi içimizden yıkmak ve bütün millî köklerimizden koparmak isteyen, içli, dışlı düşmanlarımız vardı. Bunlar, fâtihi bir milletin Türk vatanı gibi millîleştirdiği, en canlı keelimeleri de yok edip yeni Türk nesillerini (George Orwell'ın dediği gibi) beyni yıkanmış ve mâzısız bir sürü hâline getirmeğe yeltendiler.

Adına özleştirme (!) denilen bu yıkıcı hareketin dilimizi ve milletimizi nasıl bir felâkete sürükleyeceğinin farkına, yine Atatürk vardı. Türkçemizin bir çıkmaza sokulduğunu anladı. Ve, derhal tabîî dil'e dönülmesi emrini verdi.

Bütün bu işler oluyorken Atatürk'ün yanbaşında bulunan ve Ata'nın ölümünden sonra onun dil anlayışına şiddetle sâdık kalan tek adam Falih Rıfkı Atay'dır. Atay, Atatürk'ten sonra tam bir uçuruma sürüklenen Türkçe'nin müdâ-

faasına koyuldu. **Abdülkadir İnan** gibi, **Tahsin Banguoğlu** gibi, salâhiyetli arkadaşlarını da bu cepheye dâvet etti. Hep birlikte nice doğru sözler söyleyip nice gerçekleri ifşâ ettiler.

Uydurma dilciliği, büyük milletimize **Atatürkçülük** diye yutturmak isteyen ve bu cinâyetlerine bugün, hâlâ devâm eden yıkıcılarla gaafillerin bu hareketlerine ad vermediği, dünyânın en ârif milleti olan büyük milletimize bırakıp biz burada sözü **Fâlih Rıfki Atay**'a veriyoruz:

Türkçe'yi ne kadar özleştirebiliriz? Her yabancı kelimenin bir öz Türkçe karşılığı bulunacağını iddiâ eden dilciler (!) ne dereceye kadar haklıdırlar, Atatürk bunu denemeye karar verdi. Şimdi hiçbirimizin mânâsını bilmediğimiz BAYSAL UTKU, onun resmî bir nutkunda kullanılmıştır. Birgün beni yanına doğru çekip:

— **Çocuk ÇIKMAZA GİRMİŞİZDİR. DİLİ BU ÇIKMAZDA BIRAKAMAYIZ. TABİİ YOLA DÖNECEĞİZ**, demişti. **ÖZLEŞTİRME DENEMESİ DE ORADA DURDU İDİ.** (Dünyâ Gazetesi, 3 Ocak 1954 Pazar.)

Bu hakîkati, **Yahya Kemal** de hikâyeye lüzum görmüştü. **Türkçenin Sırları** kitabındaki **İlmi Yeneni Bir Vehim** yazısı, aynı târihi hâdisenin bir delilidir.

Fâlih Rıfki Atay, daha **Millî Edebiyat Cereyânı** yıllarında (1910 - 1923) önce **Ateş ve Güneş** adlı eseriyle, devrinin millî dil hareketlerine katılmış (1918) ve yine devrinin Türkçe'sini iyi kullanmış bir edibimizdir. Onun Türkçe anlayışı, **Ömer Seyfeddin**, **Refik Hâlid**, **Reşad Nûri** gibi tabîi Türkçe'nin en güzel eserlerini veren muharrirlerimizden ayrı değildir. Bu sebeple **Fâlih Rıfki** Türkçe'nin **YIKICILAR** elinde ziyân edilmesi fâciasına devamlı sûrette karşı çıkmış, bu arada yukarıdaki hâdiseyi, bir defâ da 17 Temmuz 1966 târihli **Dünyâ Gazetesi**'nde millî efkârı hatırlatmıştır. O yazıdan da şu parçayı alıyoruz:

Atatürk, denemeden yılmayan ve denemenin, arasına gü-

lünç de olsa, bütün külfetlerine katlanan gözüpek bir devrimci idi. “— Türkçe’nin öz gücü nedir, anlayalım!., dedi, ve hepimizi hiçbir yabancı söz kullanmadan yazmaya ve konuşmaya dâvet etti. O günlerde beş on satır yazabilmek için yemek masası etrâfında dört döndüğümü hatırlarım. Yunus Nadi daha kolayını bulmuştu: Osmanlıca (!) yazıyor, içeri- de Tarama Dergisi’nden öztürkçeye çevirtiyordu. Ertesi gün yazdıklarını kendi anlamıyordu.,,

“Bir akşam da İçişleri Bakanı Şükrü Kaya’ya öztürkçe bir nutuk söyledi. Şükrü Kaya kekeledi, durdu.

— İçişleri Bakanımız Ortaasya’dan gelip de derdini anlatamayan birine benziyor, demekten kendimi alamadım. Kendisi de Meclis nutuklarında aynı denemeyi yapıyordu.

İşte Abdülkadir İnan’ın iyi hatırlayıp geçen gün yazdığı üzere, sonunda beni yanına çağırdı. “— Çocuk, dedi, dili bir ÇIKMAZA SOKMUŞUZDUR. MAKSATLARIMIZI ANLATAMAZ OLMUŞUZDUR. BIRAKIRLAR MI DİLİ BU ÇIKMAZDA? HAYIR. BİZ DAHA ÖNCE KURTARMAYA BAKALIM! dedi. (Abdülkadir İnan’ın bu mühim yazısı bu sayımızı almıştır.)

Arkadan, benim reislik ettiğim Kılavuz Lûgati Komisyonu, daha sonra Güneş-Dil Teorisi hikâyesi gelir.,,

Fâlih Rıfkı Atay, büyük hakîkati ifşâda bununla yetinmemiş ve yine Atatürk’den aldığı kuvvetle, yaşayan ve konuşulan Türkçe’yi, tamamıyla yıkıcı uydurmacılığa çevirenlerle mücâdeleye devâm etmiştir. İşte örnekler:

Atatürk, Türk kurtuluşu için çok defâ KENDİ KENDİ-Nİ DE YENMİŞ BİR BÜYÜKTÜR. Özleştirme denemesi, dili iyice ÇIKMAZA SOKTUĞU vakit pek çok yabancı sözlerin yabancı değil de asılları Türkçe olduğunu göstermekte işine yarayan GÜNEŞ - DİL TEORİSİNİ benimsemiştir.

Buna rağmen;

Size (1967 de yazılmış) bir sanat dergisinin sayfalarını açayım:

“Mut’ta geleneksel yerleşme: Tarımsal düzende konut şekillerinin spontane karakteri ve çevre koşullarına uygunluğu.,

Dil midir bu? “Tabîî şartlar,,ı “doğal koşullar,,a çevirmek, anlaşılmayan Osmanlıca’dan anlaşılmayan bir başka dile geçmektir.,

“Dil bilgi ister, dil zevk ister. Türkçe (bu) bilgisizlik ve zevksizlik baskısından kurtulur elbette!.,

“Hayat ve eser yerine yaşantı ve yapıt! Ayol Türk lûgatinin alabildiğine boşlukları var. Çevirmecilikte en geri dillerden biri Türkçe! Olmıyanı arayacağımız yerde, olanı kaldırma ve OLMİYACAK OLANI yerine koyma peşindeyiz.,

Söz burada bitmiyor. Fâlih Rıfkı’nın söylediklerinin hepsini buraya almak mümkün değil. Fakat yine de birkaç paragraf daha almamızda büyük fayda var. İşte bir tânesi:

“Nedir bu DEVRİK CÜMLE? Nesirde ve piyeslerde sanatçı, konuşma dilini yer yer kullanabilir. Fakat nasıl bir memlekettir o ki târihçisi İstanbul’u Sultan Fâtih aldı, der, romancısı, Aldı İstanbul’u Fâtih diye yazar., “Ve nasıl bir Millî Eğitim’dir, o ki bu anarşinin okullara ve Türkçe derslerine sokulmasına izin verir?

Ne demek bölgesel? Niçin duygusal? İlle Arap nisbet “i,, sine bu yüzde yüz uydurma kalıbı karşılık almak istiyoruz., (Dünyâ, 22 Ağustos 1965.)

Devâm ediyoruz. İşte bir fıkra daha:

Saatime baktım Arapça. Dakka dediğimiz Arapça. Saniye Arapça. Bir de Dil Kurumu’nun bildirisine baktım. “Amacımız dilimizi özleştirme!.,

İlimde yok böyle bir şey. YERYÜZÜNDE YOK BÖYLE BİR DİL.,; “Bu özleştirme özentisi ile, tıpkı Osmanlıca devrinde olduğu gibi, Türkçe konuşanların anlamadıkları bir yeni yazı dili çıktı. Ne demek kalem yerine yazgaç, neden kitap yerine betik? Biz özel kişilerin diledikleri gibi yazmalarına birşey diyemeyiz. Ama her uydurma yâhut yakıştırmayı okul kitaplarına sokmaya kalkışmak. Hayır! Millî Eği-

tim Bakanlığı ne zaman süzgeç görevi ile bir DİL OTORİTESİ kurup okuma kitaplarını gözden geçirecek? Millî Eğitim Bakanlığı ÖZLEŞTİRME gibi tam ve som bilgisizce bir ŞOVENLİĞİN Türk eğitimine klavuzluk etmesine nasıl izin verebilir? (Dünyâ, 15 Haziran 1965)

Son bir parça vermekle yetinmek zorundayız: (İsteyenler, bu yazıların tamâmını gösterdiğimiz yerlerden okuyabilirler.)

“Tüm örgütleri emekçilerle... Biz gerçek devrimciler, toplumcular... Cümle satılmışlara ulusal gücün ilk şamarı... İşçiler, ırgatlar, topraksız ve az topraklı köylüler, tüm emekçiler...,

Ne Rusça’dan Türkçe’ye çevirdik. Ne de Pekin Radyosu yayınlarından gazetemize aktarıyoruz. Bir Türkiye siyasi partisinin mühürlü elyazı kâğıdından olduğu gibi alınmıştır.

Komünist dili değilmiş de asıl ATATÜRKÇÜLÜK DİLİ bu imiş! Çünkü kızıl enternasyonal Arap memleketleri yeraltı komünistlerine MUHAMMED, Türkiye yeraltı komünistlerine de ATATÜRK adını ve nüfûzunu sömürmek görevini vermiştir.,,

Fâlih Rıfki Atay’ın tabîî Türkçe’yi ve bütün hayâtınca sadâkatle bağlı kaldığı hakikî Atatürk’ü tanıtan yazılarını şimdilik bırakıyoruz. Fakat bu yazıların bu kadarcığı bile büyük hakîkati anlatmaya kâfidir. Aynı hakikat, Türkiye’de gaflet ve hamâkatle meşhur sol yıkıcıların, bütün bunları gün ışığına çıkaran Türkçenin Sırları kitabı karşısında neden bu kadar çok sinirlendiklerini meydana koyar. Bilhas- sa bu zavallıların, yaptıkları yıkıcılığı hâlâ Atatürkçülük perdesi altında gizleyişlerindeki görülmemiş sahtekârlığı ve büyük bir milleti aldatma gayretlerini bir kere daha gün ışığına kavuşturur.

ZEHİR DEDE

Pâmika Ayverdi

Sâdi Şeyhi Ârif Efendi'yi tanımam. Müslüman-Türk fazîlet ve ahlâkının canlı örneği olan oğlu Râşid Bey'i ise yirmi senedir tanırım. Temsîl ettiği prensiplerinin bir kal'ası olan bu âbide insan, beşer hırslarının süflî ve ednâ hücumları karşısında, müdâfaasını yaptığı o ahlâk ve fazîlet kal'asının tek taşını dahi düşürmeyenler kaafflesindendir.

Her zaman ve her şartta doğru, dürüst, âdil ve inşafî oldukdan başka yediden yetmişe bütün yaradılmışlara saygılı, alâkalı, dost ve çelebidir. Ancak, bağı bulundığı değerleri zedelemek ve sarırmak isteyenlere karşı kükremesini bilir. Uzun yıllar Tapu-Kadaastro Müdürlüğü yaparak büyük işlerle küçük işler arasında mekik dokuduğu halde büyük kalıp küçülmeyen kimselerdendir.

Kendi renginden başkasıyla alacalanmayan şahsiyeti, gaayesine bağlılığını adetâ bir mezheb hâline sokmuşdur. İnanmak, inandığı keyfiyetle münâsebet kurmak demek olduğuna göre devamlı olarak imânı tarafından kendini, kendi kontrolünde tutan bahtlı kimselerdendir.

Onun için nakilleri gerçektir, her ne söylerse inanılır:

“Âkif Efendi ruhca da bedence de sağlam ve kuvvetli insandı. Fakat o nisbette de celâlliydi. Çoğu geceler, ortalık tenhalaşıp evin içinden el etek çekildiği zaman, penceresinin önünde oturmak âdetiydi.

Eski devirlerin insanları için geceler, bir nevi muhâsebe ve nefis kontrolü zamânıydı. Onlar, Mûnker ve Nekir’e cevap vermek için ölümü beklemezler, bu yüzden, suali soran da kendileri, cevâbı veren de gene kendileri olurdu. Hatâları ve sevapları için fetvâyı başkalarından değil, kendi kendilerinden almak zorunda olduklarını bilirlerdi.

Babadan miras yer gibi, cedlerden devralınan şeyhlik postuna vâris olmak belki kolaydı. Fakat derviş olmak güçtü. Zîra bin yıllık Müslüman-Türk gelenekleri içinde de dervişin târihi rolü, cemiyet hayâtını tehdit eden mânevî ve derûnî parazitlerden arınmak, böylece de kütleler için bir tehlike olmaktan çıkıp, selâmetin ve saadetin nîrengi noktasını teşkil etmek demekdi.

Derviş, dünya görüşü vahdet anlayışında karar etmiş, böylece de kendini birlik çemberi içinde sağlama almış inzibatlı ve kontrollü kimse olarak, şahsî verimlerini cemiyet yararına bezletmeyi ibâdet kabûl etmiş bir feragat temsilcisiydi.

Bu idrak ve muhâsebe terâzisinden gözünü ayırmamakla, beşerî hırs ve ibtilâların ağır basmasına meydan vermeyen o uyanık adama, çevresinin bir nevi mânevî bekçisinden başka bir şey denemezdi. Öyle ki, bir mihver fikirden mahrum, idrak koması ve bir duygu curcunası içinde, demirini taramış gemi misâli, başı boş dolaşan, böylece de rûhî değerlerini götürü-pazar elden çıkaranlara sözleriyle değil, yaşadıkları hayatla yol gösterir ve yola sokarlardı.

Bugünün modern ruh terbiye ve sağlığı, asırların tecrübe süzgecinden geçip kütlenin mânevî hâfızasında şeklini ve ifâdesini bulmuş o birlikçi ve klâsik sistemin yanında, emekleyen bir çocuk kadar âciz sayılabilir.

Hem şeyh hem de derviş olan Âkif Efendi, dervişin her zaman bir allâme olmasını değil fakat mutlaka ârif ve hikmet sâhibi olması gerektiğini biliyordu. Bunu bildiği için de,

ibâdetlerin en güzeli olan tefekkür hazinelerinden nafakalanmak üzere gecelerin sessiz dünyâsından kendine birkaç saat ayırmadan gözüne uykuyu hâram etmek âdetiydi.

Muhakkak olan şu idi ki, insan denen mahlûk, bilsin bilmesin bir mânevî emânetin sâhibi bulunuyordu. Bu gerçeği idrak ise, kendinde ve bütün yaratılmışlarda Yaradan'ı görmesiyle mümkündü. İşte, vahdete ermek demek, bu birleyici anlayışa vâsıl olmak demekdi. Ancak hâmil olduğu o ilâhî emânet, bu şuûra vâsıl olduktan sonra meydana çıkıyordu.

Fakat ne yazık ki insanoğlu, kendini cemiyete bir şifâ ve devâ yapacak o emânetle biliş tutmak yolunda emek sarfetmediği, savaştığı ve kendi kendisiyle hesaplaşmayı bir kenara ittiği için o ilâhî emâneti ne tanıyor ve ne de sâhip olabiliyordu.

Âkif Efendi, gene iç dünyâsıyla başbaşa olduğu gecelerden bir gece, gözü, bahçe duvarına tırmanmakda olan bir kimsenin gölgesine ilişmişti.

Bu beklenmedik ziyâretçinin bir hırsız olduğuna şüphe etmeyen Şeyh Efendi buna aldırmayabilirdi. Fakat dünya umûru intizamla kaimdi. Hâdiseye içinden kızıp hiddetlenmese de âlem nizâmını muhâfazaya mecburdu. Kazâ, nasıl bir keyfiyet ise, tedbir de bir başka karşı keyfiyet idi. Onun için tevekkül, haksızlığa, yoksulluğa ve hayâtın düzenini bozan musîbetlere çâre aramamak değil, mukaabil tedbir ile karşı çıkmakdı. Buna rağmen hiç bir şey yapamayınca da rıza göstermek ve isyandan korunmak gerekdi.

Bunları düşünen Âkif Efendi süratle aşağı inerek her tarafı kilitledi. Yalnız kendi odasına çıkılacak kapıyı açık bırakarak eline de bir urgan alıp odasında bir köşeye saklandı.

Hırsız ise, gecenin bu geç saatinde bütünüyle uyumakda olduğunu zannettiği evde açık bulduğu tek kapıyı kolayca aralayıp Âkif Efendi'nin odasına girdi; girmesiyle de arkadan sarılarak bağlamnası bir oldu.

Gece misâfirini bir müddet bağlı tutan Şeyh Efendi nihâyet hırsıza sordu:

— Evime niye girdin?

Neye uğradığını şaşırان adam beklenmedik bir açık yüreklilikle cevap verdi:

— Açım!

Bu defa da Âkif Efendi, hırsızın beklemediği sıcak ve yumuşak bir sesle:

— Öyleyse benimle aşağıya gel!

İpler çözüldü ve ev sâhibiyle hırsız aşağı indiler.

Burası, fakîre muhtâca, göçene konana kapısı da sofrası da açık bulunan bir dergâhın kileri olarak, dâima yedeği ihtiyatı eksik olmayan bir erzak ambarıydı.

Mevcut yemeklere ilâve olarak reçel gibi peynir gibi kahvaltılıklarla da donatılan tepsi, yukarı çıkarıldı ve ölesiye aç olan hırsız, az evvel urganla bağlandığı odada tepside olanları son kırıntısına kadar yiyip bitirdi.

Fakat yemeğin bitmesiyle mâcera bitmemişdi. Bu defa ev sâhibi:

— Oğlum, dedi. Bu gece seni bırakmam, misafirimsin. Hadi sen şu minderde yat ben de burada yatayım.

İtaatli ve minnettar iki göz, Şeyh Efendi'ye bakarak, düşünmeye dahi vakit bırakmadan:

— Peki... dedi. Karşılıklı yattılar; çok geçmeden de uyudular.

Gene güneşin üstlerine doğmasına kalmadan uyanan eski insanlardan biri olan Şeyh Âkif Efendi, ferahlayan bir yürek gibi gökyüzünün karanlığı ağarmaya başlarken uyandı ve bir çocuk rahatlığıyla uyumakda olan misâfirine:

— Haydi kalk, abdest al, sabah namazını kılalım! dedi.

Bu gece misâfiri belki de sokakda çelik çomak oynayan ve mezarlık içlerinden çitlembik toplayan bir çocuk iken mahallelerindeki mescide gidenleri görmüş hattâ fırsat buldukça, arkadaşlarıyla safların arasında kovalamaca oynamış ama namaz kılmamışdı.

Kılmamışdı. Ancak kılanları çok görmüşdü. Hele, haytalıklar, rezâletler, döğüşler söğüşlerle yüzünde gözünde kaldırım çibanları çıkmadan, hele hele, keskiler, maymuncuklar cebine girmeden ve el-âlemin evine, kesesine el uzatmak alışkanlığına müptelâ olmadan, elbet onun da mâsum bir çocukluk çağı olmuşdu.

Kaplamaları parça parça düşmüş evlerinin içinde, belki de kendine en benzeyen babası ve en benzemeyen de anasının anası idi.

Kafesleri karla kaplı pencerelerden, buz gibi kış sabahlarının çalık rengi daha odayı iyice aydınlatmadan, uykulu gözlerini açar açmaz ilk gördüğü manzara, seccâde üstündeki anneannesiydi.

Babasını namaz kılarken hiç görmemişti. Esâsen evinin yolunu da doğru dürüst bilen adam değildi. Mahalleliden de iltifat görmez, hele imam, muhtar, bekçi ve polis gibi semtin inzibatı ile alâkalı kimseler ona dâima şüpheli ve kem gözle bakarlardı.

Annesi; o zavallı ise, sanki ezilmek için yaratılmış bir garipdi.

Saçaklardan kılıç gibi sarkan buzların, ateşsiz, mangalsız odayı büsbütün soğuttuğu bu sabah saatlerinde kendisi sıcak yatağında büzülüp yatarken namazını bitirip dua için ellerini açan anneanesi, sanki içinde birikmiş elem, keder, kir, pas ne varsa bu mırıldanan dudaklardan dışarı fırlatıp atar ve duâsına cevap almış gibi ellerini artık gülümsercesine tatlılaşan yüzüne sürer ve seccâdesini toplardı.

İnsanoğlu, tatmadığı, tanımadığı, dudağında lezzetinden bir çeşni muhâfaza etmediği, maddî mânevî herhangi amel veyâ inanışa karşı yakınlık ve meyil duyamaz.

İşte Âkif Efendi'nin misâfiri de ömrü boyunca namaz kılmamışdı. Ama kılanları seyretmiş, hele anneanesi gibi benzeri az bulunur yumuşak ve tatlı bir insandan dudağında bir artık lezzet, bir haz bulaşığı kalmışdı.

Şimdi ise bir ses, onu namaza, eski günlerinin derinlerde boğulup kalmış bu hazzına dâvet ediyordu.

Niçin reddetsindi? Bir an çocuk vücudunun üstünde yat-
tığı şilte, yastık yorgan, yazma seccâde ve beyaz başörtüsü-
nün çevrelediği o mümin yüzle berâber sanki hepsi birden
dile gelmiş: Haydi, haydi... Kalk! Bugüne dek uyuduğun gaf-
let uykusu yetti. Uyan! diye bağırıyorlardı.

Süratle yerinden fırladı. Gerçeklere teslim olmanın sar-
hoşluğu belki de emniyetli gurûru içindeydi. Üç-beş saat ev-
vel sanki bir zelzele, varlığı çatısını çökertip taş üstünde taş
bırakmamışdı. Şimdi ise şu güçlü kuvvetli iman adamı o en-
kazdan yeni bir binâ kuracakdı.

Berâber namaz kıldılar ve: Haydi aşağı kumandasına
uyarak, alaca karanlıkda tekrar kilere indiler. Bu defa Şeyh
Efendi:

— Oğlum, dedi. Benim yaptığım helvayı herkes beğenir,
Gel sana bir tepsi helva yapayım, götür sat, karşılığı senin
olsun. Akşama gene buraya gel!

Akşam, boş tepsiyle gelen genç adamın kim olduğunu evin
efendisine, kimse sormadı. Bu türlü bir sual tevcihi bu çatı
altının an'anesinde yokdu. Mâdemki Efendi'nin misâfiri idi,
onlara sorgu değil, saygı borcu düşüyor demekdi.

Âkif Efendi misâfirine üç gün kendi eliyle helva yap-
tıktan sonra:

— Eh dedi, artık işi öğrendin. Yağ, şeker ne lâzımsa
hepsi kilerde var. Artık kendin yapar, gider satar, yatmaya
gene buraya gelirsin!

Geldi. Hem öylesine geldi ki, gözünde, dergâhından baş-
ha bütün dünyâ silinmiş olan genç adam, buraya tam kırk
sene geldi. Daha doğrusu, kırk yıl bu kapıdan ayrılmadı.

Artık o, yoluna kemer bağladığı bu ocağın usûl, nizam,
ahlâk ve töresinin kulu kurbânıydı. Bütününü benimsediği
yeni hayâtının düzen ve icaplarına karşı en küçük lâubali-
liği affetmez, bir yanardağ kesiliverir, kapısının edeb ve er-

kânını zedeleyecek hareketlere karşı asâbiyetle kükrer, aman vermez, göz açtırmaz bir taassupla yolsuzlukların üstüne dolu dizgin yürürdü.

Nasıl, ne zaman ve kimin tarafından yakıştırıldığını bilen yokdu ama bu sert ve şakaya gelmez genç dervişin ismi çokdan unutulmuş ve adı Zehir Dede'ye çıkmışdı.

Kendisine yalnız dergâh mensupları değil, civar halkı, mahalle erkânı, esnaf, tâcir, genç, yaşlı, çoluk çocuk herkes Zehir Dede diyordu.

Bilhassa âyin günleri herzamandan daha celâlli olur, dergâh içinde, hele kahve ocağında gürültü edilmesini hattâ hızlı konuşulmasını, olur olmaz lâtifeler yapılmasını edebe, erkâna yakıştırmaz ateş kesilirdi.

Buraya, beyyûmide, kayyûmide, devranda ve çeşitli zikir kollarında mârifet göstermek için değil, insan olmak, insanlara hizmet ve muhabbet eylemek hünerini kazanmak, akı karadan seçmek için gelinmeliydi.

Bir yaradılış ferâsetine sâhip olan Zehir Dede, şaklaban, gösterişçi ve tûy kabası olanlara iltifâtını esirgeyen ve göz açtırmayan adamdı. Onun için de bir iç temizliği, bir kendini hesâba çekiş, sadâkat ve muhabbet için kurulmuş bu tevhîd çatısının altında ters adım atanları kendi hallerinde bırakmaz ama ne tuhaf ki ikazları hattâ hırpalamaları kimseyi gücendirmezdi. Belki tevhîdin haysiyet ve şanına gösterdiği bu hassas gözcülük, olgun ve kemâlli zümrelerin takdîrine ve sîle olurdu.

Zehir Dede, Şeyh Efendi'nin, kucağında büyüyen oğluna bile göz açtırmayan ve prensipleri hatıra gönüle fedâ etmeyen adamdı.

Kapısına toz kondurduklarını zannettiği kimseler için zehir kesilmesini bilen bu derviş kişi, aslına bakılacak olursa zehir değil, bir panzehir idi.

Öyle ki, kendisi gibi muhitlerinin ve hayat şartlarının zehirleyip insanların başına derd ettikleri nice yoldan azmış

bîcâreyi şifâlandırıp ruh sağlığına kavuşturmuş, arınmış, pir ü pâk olmuş olarak cemiyete geri göndermişdi.

Zehir Dede kendini bu kapıda doğmuş, büyümüş kabûl ederdi. Haklı idi de. “Çiğdik, pişdik elhamdülillah” diyen Yûnus gibi, gözlerini tevhîd dünyâsına açtığı şu çatı altında öylesine olgunlaşmış ve kemâle ermişdi ki, artık onun için bir adım daha ilerisi kalmamışdı.

Gerek nebat, gerek hayvan, gerek insan için bir devr-i dâim, bir baş ve son mukadder olduğuna göre, Zehir Dede'nin de içinde kırk yıl yaşayıp sanki kırk mânevî basamak çıktığı bu mekânda elbette bir gün olup vazîfesi bitecekti.

Nitekim öyle de oldu. Kırk sene evvel dünya içindeki dünyâyâ gözlerini açmış olan Zehir Dede, birlik âlemine bakan bu gözleri kapayıp giderken belki de dünyânın en mes'ut insanıydı.

VEYSEL'İN TOPRAK SEVGİSİ

*Yûnus Emre Mektebi'nden beri, Âşık-
ca söylenen Toprak Sevgisi Şiirleri'nin
sonuncusu - şimdilik - Âşık Veysel'in bu
manzûmesidir.*

Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdık yârim kara topraktır
Beyhûde dolandım boşa yoruldum
Benim sâdık yârim kara topraktır.

*

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile döğmeyince kıt verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır.

*

Karnın yardım kazma ilen belinen
Yüzün yırttım tırnak ilen elilen
Yine beni karşıladı gülinen
Benim sâdık yârim kara topraktır.

*

Bütün kusurlarım toprak gizliyor
Merhem çalıp yaraları düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sâdık yârim kara topraktır.

*

Her kim ki olursa bu sırra mazhar
Dünyâya bırakır ölmez bir eser
Gün gelir Veysel'i bağrına basar
Benim sâdık yârim kara topraktır.

Âşık Veysel

YAHYA KEMAL'DEN DÜŞÜNCELER

Cevdet Paşa

Cevdet Paşa'nın Târih'ini iyi okuyanlar, Ondokuzuncu asırdaki siyâsî edebiyâtımızı da iyi biliyorlarsa, o asırda, en ziyâde Avrupa ilmine uygun ve fikirlerini vesîkalardan devşirmiş müverrihin Medrese'den yetişmiş olduğunu istiğrâb ederek teslim etmek zarûretinde kalırlar. Lâkin bu mutâlâada bulunanların hayretleri burada kalmakla bitmez. Bu müverrihin eserinde, ilk cildten son cilde kadar, gütmüş olduğu siyâsî felsefeyi tâkîbederken - kaari' - en muvâzeneli bir devlet adamının karşısında bulunduğunu duyar. Devletin 1774'den beri, harbini ve sulhunü, intizâmını ve ihtilâlini, idâresini ve siyâsetini dâimâ resmî ve gayr-ı resmî vesîkalardan edinilmiş bir düşünüşle, hevâ vü heveslere kapılmaksızın, tasvir eden bu müverrih bizde ciddiyetin nâdir bir timsâlidir. Açılmış harblerin zâhirî tarafına bakmaz ve ledünniyâtını kurcalar; akdedilmiş musâlâhalarını da müzâkere edenlerin dirâyetini ölçer ve kararlarını zemîn ve zamânın şerâitiyle tartar ve hükmünü öyle verir; azil veyâhud katledilmiş insanların uğramış oldukları hükümleri bir daha gözden geçirir. Hiç coşkun değildir, lâkin körükörüne mutî' olmaktan uzaktır. Milleti ve milletin ferdlerini devlete fedâ etmez ve müdâfaa etmeğe koyulur, lâkin devleti sokak ihtilâlinin karşısında üstün tutar. Velhâsıl bu müverrihi Fransızların Thiers'i ayârında, mükemmel bir devlet adamı saymak için eserini iyi okumak kâfidir.

İSİMSİZ KİT'ALAR

1

Başka Leylâ'ya gönül verdi mi Mecnun, bilmem;
Kime yâr oldu Kerem, Aslı Han'ından başka?..
Bildiğim: Dar geliyor bir karasevdâ'ya hayât
Bir ilâh ömrü gerektir bir ilâhî aşka!..

2

Akşam olmaz mı, gelir soframa bir nazlı perî;
Avucundan sarı bir gül bırakır, kuşçasına...
Ve giderken, koparıp kalbimi göğsümden alır,
O gülün şî'rine kıymet biçiyormuşçasına!

3

Andırırdın göle hasretle bakan bir kuğuyu;
Sezmedik hiç susamış hâlini şâir kanına.
Bizi kurbân edecektin demek, ey Kanlı Nigâr,
Yeni bir şân ü şeref katmak için destanına.

Fâruk Nâfiz Çamlıbel

UYDURMA KELİMELER SÖZLÜĞÜ

Bize yapılan çok sayıda mürâcaatta, hakikate uyanan aydınlarımız, Türkçemizi temelinden yıkmakta olan *uydurma kelimeleri* kullanmamak için hassâsiyet göstermekte ve bilgi istemektedirler.

Gerçekten, Türkçemiz, *sol propaganda*'nın kasıtlı çalışmaları dolayısıyla, *uydurma kelimeleri* bilir bilmez kullanan *moda düşkünleri* yüzünden, gençlerimizi şaşırtacak bir yola sürüklenmiştir.

Bize bu hususta başvuranlar, bütün bu *maksatlılar* ve *modaya kapılanlar* tarafından kullanılan kelimelerin hangilerinin *uydurma* hangilerinin kullanılabilir *kelime* olduğunu soruyorlar.

Akademi Mecmûası, bu çok haklı ve *milliyetçi* dilekler üzerine *Kubbealtı Akademisi* toplantısına, meseleyi arzetmiş ve bir *uydurma kelimeler sözlüğü* hazırlanması için dilekte bulunmuştur.

Müsbet karşılanan bu dilek üzerine, kelimelerin niçin uydurma, neden *yanlış* ve yıkıcı olduklarını belirten bir sözlüğün hazırlanmasına başlanmıştır.

Akademnin en salâhiyetli, mütehassıs âzâlarından Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu ve Prof. Dr. Fâruk Timurtaş, hazırlamaya koyuldukları *Uydurma Kelimeler Listesi*'ni mecmûamıza sunmaya başlamışlardır. Listenin, şimdilik bir kısmını gösterdiği, bu *acâyip uydurmalar*, aşağıdadır:

UYDURMA dediğimiz kelimeler de çok çeşitli kaynaklardan geliyordu. Alıcı pazar çok iştahlı olduğu için yazı dilindeki Arapça kelimelere karşılık olarak teklif edilen pek güzel Türkçe kelimeler arasında bunlar da revaç buluyordu. Malın hâlisiyle sahtesini ayırdeden yoktu.

Bir ara Arapçanın da zaten Türkçeden bozma bir dil olduğu iddiâsı ortaya atılmıştı. Türkçeyle Arapça arasında - aslında herhangi iki dil arasında rastlanan - bazı kelime benzerlikleri ileri sürülerek bu tez savunuluyordu. Tabîî bu hemen yazı dilimizdeki birçok Arapça kelimelerin aslında Türkçe, Türkçeden bozma kelimeler olduğu iddiâsına yol açtı.

Bu tezin şampiyonu, medreseli bir milletvekiliydi. Vak-tinde lâtife konusu olmuştu: “Arapça elden gidiyor, diye Hoca telâşa düştü. Onun maksadı Türkçülük değil, Arapçayı kurtarmak,, denmişti.

Yazı dilimizdeki Arapça bir kelimenin Türkçe karşılığı kolaylıkla bulunamadı mı, bir benzerlik kurarak onun zaten Türkçeden bozma bir kelime olduğunu iddia etmek yolu açılmış demektir. Usul ise medresenin yıkılış devrinden gel-me ve basitti: “**Kaale** aslında **kavele** idi. **Vav** kuyruğunu kaldırdı, **kaale** oldu,,

Değişik birkaç örnek verelim:

BOYUT — Arapçada **ayn** ile bir **bu'd** kelimesi vardır ki dilimizde **buut** diye söylenir ve yazılır. Matematik terimleri yapılırken biri buna **ıram** (dimension) karşılığını bulmuşsa da beğenilmemiş. Sonradan denmiş ki:

— Canım, bunun aslı Türkçedir. Bizim **boy** kelimesi var ya, **-it**, **-ut** diye bir de ekimiz var. Türkçede **boyut** kelimesi varmıştır (?), Araplar onu alıp **buut** yapmışlar. Öyleyse gelsin, demişler, **bu'd** = **boyut** olmuş. Buna diller bilgisinde bir çeşit **hayalet kelime** (mot-fantôme) deriz.

SAPTAMAK — Arapçada **peltek** s ile **sabt** kelimesi vardır. Bu eski yazı dilimizde **septetmek**, **tespit etmek**, **ispat etmek**, **müspet** v.b. gibi üremeleriyle birlikte yaşamıştır. Kökü Eski Türkçede **berkitmek** fiili ile karşılanabilir. Ama **sabt** kelimesi kendisi niçin Türkçe olmasın? Bizim **sap** kelimesi ve ondan gelen **saplamak** (bıçağı sapına kadar sokmak, dolayısıyla **sançmak**) fiili var ya. Anlamca ona yaklaşılmaz mı? Ama sonundaki **t** ne olacak? Ha, **-la-** eki yerine Eski Türkçede bir **-da-**, **-ta-** eki de vardır. Türkçede bir **saptamak** kelimesi olmuş olalıdır ki (?) Araplar onu bizden almışlar. Biz de onu malımız olarak **tespit etmek** karşılığında kullanırız.

SIYASAL — Arapçanın siyâsa (idare, cezâlandırma) kelimesi bizde **siyaset** olmuş ve sonraları **politika** anlamına gelmiştir. Ama acabâ bunun içinde Türkçe bir **yasa** kelimesi yatmıyor mu?

— Elbette. Anlamı da yakın. Başındaki **sin** (-si) harfine gelince bu Arapçada bir ön ektir (gelecek zaman eki?). O halde **siyasa** **politika** anlamında **siyâsel**'in öz Türkçesi (!) sayılabilir. Buna bir de Fransızcadan **el - al** nispet eki (nasıl olsa o da Türkçedir (!) getirirsek sıfat şeklini de yapabiliriz: **siyasa-l** = **siyâsî** olur.

Bugün yazı dilinde bu anlamda **politika** yerleşmiş, **siyaset** daha az kullanılır olmuş, **siyasa** tutmamıştır. Ama **siyasal**, sürümü olan bir kelimedir.

KANI — Arapçada **ayn** ile **kanâ'a** kelimesinin ise bizim **kanmak** mastarından geldiğine hiç şüphe yoktur (!) Bir kere bozulmuş **kanaat** kelimesinin doğrudan doğruya aslı olmak lâzım gelen **kanıt** (ki hiç bir lehçede rastlanmaz) **delil** karşılığı olarak alındı, ama sanırım pek tutmadı. Sonra, mademki aynı anlamdaydı, **kanım** ve **kanı** üremeleri bozulmuş **kanaat** kelimesine karşılık olarak denendi.

Burada ise bir anlam bilgisi yanlışlığı vardı. **Kanaat** Arapçada olduğu gibi dilimizde **kanaat etmek** (razı olmak, yetinmek) ve **kanaat getirmek** (tam inanmak, şüphesi kal-

mamak) anlamlarını; **kanmak** ise Eski Türkçeden beri 1) do-
yasıya yeyip içmek, 2) Râzı olup yetinmek, 3) İnandırılmak,
hattâ **aldanmak** anlamlarını taşır. Burada ortak olan yalnız
râzı olmak, yetinmek anlamlarıdır. Oysa bizim **kanmak**
kökü taşımadığı bir anlamda tam inanmak, inancında bu-
lunmak anlamında **kanaat** kelimesini karşılamak için zor-
lanıyor. Bu sebeple **kanımca**, **kanıma göre**, **kanısındayım** gibi
kelimeler Türkçe olamıyor.

KISIT — Arapçada tı ile bir **kıst** kelimesi vardır ki pay,
paylaştırma anlamlarını taşır. Bizde **taksit** bu kökten gelir.
Fakat **kıst el-yevm** birleştğinde kalan kelime kökü **kesinti** an-
lamını almıştır. Bu Arapça kelime de besbelli bizim **kısmak**
masterından gelmektedir. **Kısmaktan kıst** kelimesi Türkçe-
de varmıştır ki Araplar onu bizden almışlar.

Buna göre hukuk terimleri olarak **kıst = hacir** (delilik
gibi sebeplerle tasarruf hakkını kesmek) ve **kısıtlı = mahcur**
v.b. karşılıkları konmuştur. Bugün hukukçular **kıst** kelime-
sini ne kadar kullanırlar, bilmiyorum. Ama yazı dilinde bu
kelimeden tamamiyle farklı anlamda bir fiil üremiştir ki
kullanılıyor: **Kısıtlamak = kayıtlamak, sınırlamak**. Galiba
dil bu kaynağı yabancı kelimeyi hazmetmeye çalışıyor.

Bu demektir ki bazı Arapça kelimeleri boyayıp yeni ku-
şaklara öz Türkçe diye sunuyorduk. Türk irfânı adına bu ayıp
bir şeydi. Bir konferansımda bunu bir fıkra ile anlatmaya
çalışmıştım: Anadolunun -adı lâzım değil- bir kasabasında
yaşlı baba karısını boşamış. Sonra da kalkışmış evlenmeye.
Oğlanlar başbaşa vermişler: Miras meselesi var, el karışacak!
Ama çaresini bulmuşlar. Analarını boyayıp babalarını yeni-
den gerdeğe koymuşlar.

Bir yandan alay konusu olan bu nazariyenin teşvikine
de devâm edildi. “**Arapçanın Türk Dili ile Kuruluşu**”, koca
bir cilt, Türk Dil Kurumunca yayımlandığı sırada (1944)
birgün Devlet Başkanı bana iltifat ediyordu:

— Eh, Hocanın kitabına ne diyorsun, bakalım?

— Arapçanın canına okuyor.

Kendisi gülerek bir misal verdi.

— O birşey değil, Paşam, dedim. İki kelimede müşterek bir tek harf oldu mu kelime hapı yuttu.

— Nasıl?

— Diyelim şems ile güneş. Ş başa geçti, Nun, Mime kaçtı, G, Sine döndü, Türkçe güneş oldu Arapça şems.

— İyidir, dedi, yapsın. Onlar bizim dilimizi berbat ettiler ya (!)

Anlayış böyleydi.

Prof. Dr. Tahsin BANGUOĞLU

Mecmûamızın daha önceki sayılarında Türkçe’de kelime yapma yolları (türetme) meselesi üzerinde durmuş, dilimizin yapısını, eklerin çeşitlerini göstermeğe çalışmışım. Yeni türetilen bir kelimenin doğru olabilmesi için bilinen bir kökten canlı (işlek) bir ekle yapılması, ekin fonksiyonuna göre mânâsının uygun olması icab etmektedir. Ayrıca teşkil edilen kelimenin ses bakımından da güzel olması lâzım gelmektedir. Bu dört şartı ihtivâ etmeyen yeni türetilmiş bir kelime doğru değildir; hatâlıdır veya uydurmadır. Uydurma ve yanlış kelimeler dilin gramerine aykırı olarak türetilen kelimelerdir. Dilin yapısına uygun ve mânâca da elverişli olan kelimeler uydurma değil, türetilmiş (müştak) kelimelerdir. Normal yolla türetilen ve dile mal olan kelimelerle; ek, mânâ ve ses bakımından yanlış olan uydurma kelimeleri birbirine karıştırmamak gerektir.

Bu sayıdan itibaren dikkat çekici yanlış ve uydurma kelimeler üzerinde duracak, bunların neden yanlış ve uydurma olduklarını belirtecek ve izah edeceğiz.

ARAÇ, GEREÇ

Husûsiyle Milli Eğitim ile ilgili konu ve hususlarda bu iki kelimeye sık sık yer veriliyor; “ders araçları ve gereçleri”

gibi. Araç “vâsıta”, gereç “malzeme” mânâlarına kullanılıyor. Her iki kelime de teşekkül bakımından yanlıştır. Çünkü, ekleri gramer kaaidelerine aykırıdır, kökleri ise aydınlık değildir. Kelimeler ilk bakışta “-aç, -eç” ekiyle yapılmış hissini vermektedir. Fakat, kendilerine yakıştırılmak istenen mânâlara dikkat edilirse, “-ç” ekiyle tüketildikleri ortaya çıkmaktadır. Halbuki, dilimizde bir “-ç” eki mevcut değildir. Tokaç, güleç gibi birkaç kelimeye görülen “-aç, -eç” eki ise işlek bir ek olmaktan uzaktır ve onun gibi bir fonksiyona sahip olduğu bilinmemektedir.

Araç kelimesine “vâsıta” mânâsı verilmek istendiğine göre, kelimenin kökü, bir isim durumunda olan “ara”dır. Ara kelimesine olsa olsa “-cı” eki getirilerek “aracı” kelimesi yapılabilir. Nitekim yaşayan dilde böyle bir kelime vardır ve “vâsıta, mutavassıt” mânâsına gelmektedir.

Gereç kelimesini izah etmek hiç mümkün değildir, o büsbütün uydurmadır. Böyle bir kelime teşkil etmek için Türkçe’de “lâzım gelmek, lüzumlu olmak” mânâsına bir girmek fiilinin mevcut olması icab eder. Halbuki, böyle bir fiil yoktur. Girmek şeklinde bir fiil mevcut olmakla beraber, mânâ itibâriyle bununla münâsebeti bulunmamaktadır. Kelime “gerek”ten türetilmiştir. Gerek’ten “k”yi atarak “-ç” veya “ek”i atarak “-eç” getirilmiştir. Bu tamâmiyle keyfi bir tasarruftur. Türkçe’de böyle bir kaaide yoktur. Demek ki, araç ta gereç te uydurma kelimelerdir.

KOŞUL

Şart mânâsına kullanılan bu kelime de birkaç bakımdan yanlıştır. Bir kere Türkçe’de fiilden isim yapan bir “-ul” veya “-l” eki yoktur. Kumul, çökül gibi bir iki mahallî kelimeye böyle bir ek görülmekle berâber işlek değildir ve fiil köklerine değil isim köklerine getirilmektedir.

Koşul eki bakımından yâni gramer cihetinden yanlış olduğu gibi, mânâ itibâriyle de hatâlıdır. Koşmak fiilinin ifâde ettiği mânâ şart’a uymamaktadır. Koşmak kelimesi dilimizde daha çok “hayvanı çekeceği vâsıtaya bağlamak” mâ-

nâsına kullanılır: Atı arabaya koşmak gibi. Kelimenin ayrıca “bir şeyi berâber iş görmesi için birinin yanına katmak” ve mecâzen sürmek, ileri sürmek” mânâları da bulunmaktadır. Böylece “birini işe koşmak” ve “şart koşmak” gibi kullanışlar ve deyimler ortaya çıkmıştır. Şart koşmak deyiminde mânâ şart kelimesi üzerindedir, koşmak yardımcı durumdadır; esâsen deyim bir birleşik fiil mâhiyetindedir. Bir birleşik kelimede aslı kelimeyi atıp yardımcı durumda olan kelimeden yeni bir kelime teşkil edilemez. Teşkil edilen kelime, hangi kelimeden türetilmişse ancak onun mânâsını ifâde eder; terkip içerisinde bulunan diğer kelimenin mânâsını taşıyamaz. Koşul kelimesi, eki yanlış olmakla berâber, sâdece koşmak fiili ile münâsebeti olan bir mânâ taşıyabilir. Hiçbir zaman şart kelimesi ile aynı mânâyâ gelemez.

İşte koşul kelimesi böylece şekil (gramer) bakımından uydurma, mânâ cihetinden yanlıştır.

BİREY, UZAY

Dilimizde işlek, hattâ az işlek bir “-ay, -ey” eki yoktur. Sâdece halk ağızlarında ve Eski Anadolu Türkçesi devresinde bulunan birkaç kelimede (kuzay, güney, iley gibi) kalıplaşmış olarak görülmektedir. Bütün dillerde yeni kelimeler işlek (canlı) eklerle yapılırlar. İşlek olmayan eklerle, hele ölü ve kalıplaşmış eklerle yeni kelimeler türetilemez. Halbuki, son zamanlarda ne olduğu bilinmeyen bu “-ay, -ey” ekiyle pek çok kelime teşkil edilmiştir. Bunlardan birey “ferd”, uzay “fezâ”, deney “tecrübe”, düzey “seviye”, yüzey “satih” kelimeleri en çok kullanılanlarıdır. Menşei ve mâhiyeti bilinmeyen bu ek; birey, düzey, yüzeyde bir, düz ve yüz gibi isim köklerine, uzay ve deney’de uzamak ve denemek gibi fiil köklerine getirilmiştir. Üstelik fiil köklerine getirilen ek “-ay, -ey” değil “-y” dir (uza-y, dene-y). Bir kere bir ek hem isim, hem fiil köklerine getirilemez. Sonra ek “-ay, -ey” midir, yoksa sâdece “-y” midir, o da belli değildir. Ayrıca birey ve uzay “ferd” ve “fezâ” kelimelerini mânâ ve mefhum bakımından da karşılayamamaktadır. Bu sebeplerle birey, uzay, deney, düzey, yüzey ve bunlara benzeyen kelimeler yanlış, daha

doğrusu ekin ne olduğu bilinmediği için uydurmadır. Bir ara matematik terimi olarak böley, çarpay kelimeleri kullanılırdı. Bunlar daha sonra bölme, çarpma şekline sokularak düzeltilmiştir.

SOYCVL

Eki mânâ bakımından yanlış olan kelimelerden biri de “soycul” dur. Bu ek az işlek bile olmayan eklerdendir ve “tavşancıl”, “balıkçıl” gibi birkaç kelimeye kalıplaşmış olarak görülmekte ve daha çok “düşkün, alâka duyan, mensup” mânâsı vermektedir. Hattâ balıkçıl ve tavşancıl kelimelerinde “balık yiyen”, “tavşan yiyen” mânâlarında bulunmaktadır. Canlı bir ek olmadığına ve mânâ yönünden elverişli bir fonksiyona sahip bulunmadığına göre, “-cul” eki ile kelime türetmek doğru değildir. Soycul “asıl” mânâsına kullanılmak isteniyor. Yaşayan dilde “soylu” kelimesi mevcut olduğundan, yeni bir “soycul” kelimesine zâten ihtiyaç yoktur.

Bu ekle yapılan bir de “adamcıl” kelimesi vardır, fakat ifâde ettiği mânâ değişikdir. Kelimeye Şemseddin Sami Kamûs-ı Türkî’de “adam yiyen, adamdan ürken vahşî; fazla ünsiyet dolayısıyla insanın üzerine gelen hayvan” mânâları vermiştir. İkinci mânâ ile üçüncüsü birbirini tutmamaktadır. Günümüzde lûgatlarında adamcıl’a verilen mânâ “insandan ürkmeyen, insana alışmış olan, insana sokulan” dır. Bu sûretle eski kullanılışla, yeni kullanılış arasında büyük bir fark doğmuştur. Meselâ, Mehmed Âkif kelimeyi “insandan kaçan, vahşî” mânâsına kullanmıştır.

Huyu dersin, bir adamcıl ki sokulmaz adama...

Bugün adamcıl’ın yanında bir de “insancıl” kelimesine yer verilmektedir. Bu da adamcılın yeni mânâsına uyacak şekilde “insana düşkün, insanı seven, hümanist” demek oluyor. Adamcıl kelimesinin iki ayrı mânâsı teşekkül etmiş iken, bir de insancıl kelimesi türetmek yerinde olmamıştır.

YAŞAM, YAŞANTI

Yaşam ve yaşantı kelimeleri de hatâli türetmeler sonunda ortaya çıkmıştır. Bunlardaki yanlışlık şekilden (ekin şek-

lî durumundan) değil, ekin fonksiyon ve mânâsından, mefhumdan ileri gelmektedir. Dilimizde işlek bir “-m” eki bulunmakla berâber, bunun ifâde ettiği mânâ sınırlıdır. Bu ek- le daha çok fiillerden hareket ismi yapılır. Bunlar bir de- fâda yapılan iş ve hareketi gösterirler: bir içimlik ayran, bir atımlık barut gibi. Yaşam kelimesi ekin bu fonksiyonu- na göre “bir kere yaşama” demek olur. Halbuki yaşam “ha- yat” yerine kullanılıyor. Aslında hayat mefhûmu ile yaşamak kelimesinin ifâde ettiği mânâ arasında fark vardır. Bunlar aynı şeyler değildir. Hayat, yaşama, yaşayış, ömür, canlılık, dirilik birbirleriyle münâsebeti olan kelimelerdir. Fakat, baş- ka başka mânâlar taşımaktadırlar.

Yaşantı kelimesinde de, kelime türetilirken ekin fonksi- yon ve mânâsına dikkat edilmemiştir. Bu “-ntı” eki ile da- ha çok hoş olmayan, bayağı sayılan ve menfî olan mânâ- larda kelime yapılmıştır: süprüntü, kaşıntı, kuruntu, bu- lantı, kusuntu, çarpıntı, sıkıntı, kırıntı gibi. Üstelik bu ek işlek de değildir. İşlek olmayan ve menfî mânâda fiil ismi yapan “-ntı” ekiyle teşkil edilen “yaşantı” kelimesi hayat’ın değil, olsa olsa “kötü bir hayat, mâcerâlî bir yaşayış”ın kar- şılığı olabilir.

Yaşam ve yaşantı kelimeleri telâffuz bakımından da hoş değildir. Bunların hayat kelimesi yerine kullanılması her bakımdan yanlıştır. Arada nüans bulunmakla beraber, yeri- ne göre ve icab ediyorsa hayat kelimesi bir yana bırakılıp yaşama ve yaşayış kelimeleri kullanılabilir.

Prof. Dr. Fâruk K. TİMURTAŞ

DİL VE ATATÜRK

“Kitap, mektup, kâtip benimdir. Ketebe, yektübü arabındır. Türk Halk dilinde ve yaşayan edebiyatında bulunan kelimeler Türkçe’dir., — Atatürk.

1. Safha (1932 - 1934) — Bu safhada Atatürk aşırı tasfiyecilerin tesiri altında bulunuyordu. Türk edebî dilinde tek bir Osmanlıca kelime bırakmamak “dil inkılâbının,, amacı olmuştu. Olağanüstü bir ivedilikle “Tarama Dergisi,, hazırlandı. Birinci Kurultay’dan İkinci Kurultay arasında geçen yirmi üç aylık süre içinde Dil Kurumu’nun, “devrim bakımından,, en önemli sayılan çalışma eseri bu kitap idi. Atatürk bütün gazetelerin bu “Tarama Dergisi,,nden faydalanarak makaleler yazmalarını arzu ediyordu. Birgün rahmetli Yunus Nadi’ye bu “dil,, ile başmakaleler yazmasını teklif etmişti... Bu devirde “Ulus,, gazetesi okunmaz olmuştu. Başyazar Falih Rıfkı ne yapacağını bilmiyordu. Bu “karşılık,,lardan faydalanarak yazılan makalelerden kimsenin hoşlanmadığını Atatürk de çok iyi biliyordu. İkinci Dil Kurultayı’ndan pek de memnun olmıyarak 21.IX.1934 tarihinde Ankara’ya döndü. Bununla beraber Dil devriminden ümitsiz değildi, hattâ kendi adını bile “özleştirmek,, için “**Kamâl**,, (yâni Çağatayca “**Kale**,,) diye imza etmeye başlamıştı.

Ankara’ya döndükten sonra Atatürk “özleştirmeyi,, daha sağlam bir yola koymak ümidiyle olağanüstü çalışarak türlü Türk lehçeleri sözlüklerini, dilbilgisine ait kitapları

okuyordu. Türkiye Türkçesi'ne çok uzak olan Yakut sözlüğünün Türkçe'ye çevrilmesini de bu sıralarda emretmişti. Kurumun ünlü özleştiricilerinden Besim Atalay, Y. Ziya ve N. Hazım sık sık Çankaya'ya çağırılıyorlardı... İşte bu sıralarda Atatürk'e "**Yazamaz, konuşamaz olduk**," diye şikâyet etmiye başlamışlardı. Atatürk Falih Rıfkı'yı yanına doğru çekip:

"— Çocuk çıkmaza girmişizdir, dili bu çıkmazda bırakamayız, tabîî yola döneceğiz,, demişti. Atatürk'ün bu sözleriyle birinci safha kapanmış oldu.

2. Safha — Atatürk'ün arzusu ile Türk Dil Kurumu'ndan ayrı bir "Osmanlıca'dan Türkçe'ye Kılavuz Komisyonu,, kuruldu. Bu komisyonun başına F. R. Atay getirildi. O bu komisyona Dil Kurumu merkez üyelerinden kimseyi almadı. Memleketin mümtaz yazarları ve ilim adamlarından kurulmuş olan bu komisyon 24.XII.1934 tarihinde "Hâkimiyeti Millîye,, gazetesinin binasında "Osmanlıca'dan Türkçe'ye Cep Kılavuzu,, hazırlamaya başladı. Kurum merkez üyeleri F. Rıfkı'nın kendilerine iltifat etmediğine kızdılar. Atatürk'e bu komisyonda söz sahibi olanların **Köprülü, Ali Canip, N. Sadak ve Reşat Nuri** gibi "Osmanlıcı,,lar olduğunu telkine çalıştılar. Nihayet Atatürk'ün ısrarı üzerine Kurumcular da komisyona alındılar. 12.I.1935 tarihinde "Kılavuz Komisyonu,, Anadolu Kulübü'nde çalışmaya başladı. Mart sonlarına kadar 8000 kadar Osmanlıca kelimeye karşılık tesbit edilerek matbaaya verildi, Haziranda satışa çıkarıldı. Bu "Cep Kılavuzu,, Atatürk'ü tatmin etmedi. Bu yılın Ekim ayında bu Dil devrimi krizini kökünden halletmek için çare aradı. Birgün Atatürk Falih Rıfkı'ya "Ulus,,ta Türkçe kelimelerin etimolojisi hakkında anket yayımına başlamasını tavsiye etti. Atatürk tarafından etimolojisi istenen Türkçe kelimeler arasında SABAH, MİLLET, DEVİR, ZAMAN, DÜSTUR, HAT, HATIR, HATIRA, HAK, HAKİKAT, DEĞİ, MÜDAFAA, DEFA, KUVVET, SULH, SÜKÜN, SAKİN, KEMÂL, TEKÂMÜL, KÂMİL, TEKİMİL, MÜEMMEL, TEKEMMÜL... gibi "Türkçe,, kelimeler bulunuyordu. Atatürk'ün bizzat kendi eliyle hazırlanan bu "Türkçe,, kelimeler listesi anketi 5.X.1935 tarihinden

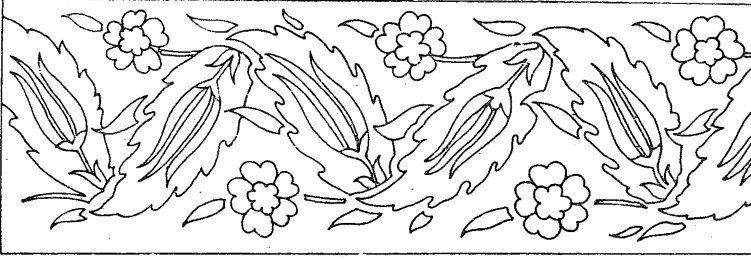
itibaren “Ulus,, gazetesinde 13.XI.1935 tarihine kadar devam etti. Bu anketlerle ikinci sayfayı teşkil eden “Osmanlıca’dan Türkçe’ye Cep Kılavuzu,, safhası da kapanmış oluyordu. Bu anketler münasebetiyle Atatürk Falih Rıfkı’ya şöyle demişti: “— Memleketimizin en büyük bilginlerini, yazarlarını bir komisyon halinde aylarca çalıştırdık. Elde edilen netice şu bir küçük lûgattan ibaret. Bu Tarama Dergileri ve Cep Kılavuzları ile bu dil işi yürümez. Falih Bey, biz Osmanlıca’dan ve Batı dillerinden istifadeye mecburuz,,

3. Safha — Atatürk’ün etimoloji anketleri (bunları Atatürk F. Rıfkı’ya söylüyor ve “Ulus,,ta imzasız basılıyordu) ile Dil devriminin üçüncü ve en önemli safhasına girilmiş bulunuyordu. Bu safha “Güneş-Dil Teorisi,, safhasıdır. Atatürk bu “teorisi,, ile “Osmanlı edebiyatında kullanılan pek çok kelimelerin Türkçe olduğunu ve Türkçe’de kalmasının dil inkılâbına aykırı olmadığını belirtmek istiyordu. Bu, Atatürk’ün Dil devriminden tamamiyle vazgeçtiğini ifade etmiyordu. O, Dil devrimini mânâsız zorlamalardan, zevksiz uydurmalar-
dan kurtarmak için bu “teoriyi,, icad etti!

Prof. Abdülkadir İNAN

(Dünya, 16 Temmuz 1966)

Halk dili,
Halk Kùltürü
ve
HALK ŞÂİRLERİNİN DESTANLARIYLA
TÜRK-RUS SAVAŞLARI

Nihad Sâmi Banarlı

Denilebilir ki: Dünkü **halk kùltürü**, bilhassa **halk irfânı**, kendi devri ve şartları içinde, bugünkü okumuşlar kùltüründen gaalibâ hayli üstündü. O devirde halk, **islâmî Şark Medeniyeti Kùltürü**'nün nice ilim, fikir ve hareketlerini, yeteri kadar bilir, bunların kendi ilmî, fikrî, târîhi tâbir ve kelimelerini de, **bilerek, anlayarak** kullanırdı.

Bu bakımdan, bugün birçoklarının yanlış bilip yanlış söyledikleri gibi, dünkü **halk Türkçesi**, aydınların dilinden tamâmıyle ayrı bir dil değildi. Hattâ bu dil, **özdil** olmak şöyle dursun, **sâde lisan** bile sayılamazdı. Okumuşların bildiği ve kullandığı nice **kelime, terim** ve **deyim**, halk Türkçesinde de canlı ve yaygındı. Halk, kendi millî üstünlüğü altında bir **imparatorluk devri** yaşadığımızın farkında idi.

Bunları, her mevzûda olduğu gibi, bu mevzûda da yeni nesillere yanlış ve yalan söylendiği için belirtiyoruz. Hakîkatî, yâni Türk Halk Dili'yle aydınlar Türkçesi'nin nasıl kaynaştığını, zamânımızdan 120 - 160 sene evvelki **Türk - Moskof** savaşlarında **Halk Şâirleri** tarafından söylenmiş **destanlar**'dan örnekler vererek göstereceğiz:

Türk târihine **Kırım Savaşı, Sivastopol Muhârebesi** gibi adlarla geçen 1853 - 1856 Türk - Moskof savaşı, o devir Türkiyesi'nde, orduda ve halk içinde çeşitli duygular, heyecanlar, ıztıraplar, sevinçler ve galeyanlar uyandırmıştı.

Türkiye'deki ortodoksları himâye pozundaki **Rusya**, önce **Eflak - Boğdan**'ı işgaal etmiş, sonra **Sinop**'daki 12 parçalık Türk donanmasına baskın yaparak bu filoyu batırmış, bu baskında 2000 den fazla Türk askeri şehîd olmuştu. Fakat Ruslar, Balkan cephesinde muvaffak olamamışlar, bilhassa **Silistre**'de Türk ordusundan esaslı bir dayak yemişlerdi.

Bu sırada Osmanlı Hükümdârı **Sultan Abdülmecid**'le İngiltere ve Fransa arasında yapılan bir ittifakla, Türk ordusu, müttefikleriyle birlikte **Kırım**'a çıkmış ve Ruslar, **Sivastopol**'da tam bir bozguna uğramışlardı. Buna rağmen **Kafkas** cephesinde harbe devâm eden Moskoflar, binbir vahşetle ilerleyerek **Kars** şehrimizi elimizden almış, fakat 1856 **Paris Muâhedesi**'ne boyun eğerek tekrar geri vermek zorunda kalmışlardı.

O zamanların âdeti gereğince ,orduda ve halk içinde yaşayan nice destan şâiri, olup biten herşeyi, sazlarıyla birlikte, şiire işlediler. **Silistre, Sivastopol** destanları söylediler.

Bu destanların büyük husûsiyeti, bir târih safhasını halk gözüyle görüp, halk duygusuyle duyup, halk diliyle söylenmiş olmalarıdır. Bugün, aynı destanların, üzerinde durulacak diğer mühim tarafı, bu şiirlerin geniş kültür ifâde eden sözleridir. **Bu kültür, Türk halkını bugün de ayakta tutan, büyük ve şifâhî halk kültürü' dür.**

Yalnız, halk kültürü için değil, aynı zamanda, Türk - Rus savaşları karşısındaki halk duygu ve düşünceleri için vereceğimiz örnekler, elimizdeki (**tek yazma** olduklarını sandığımız) bazı kıymetli cönklerde dir. Önce, **Âhû** mahlâslı bir halk ve ordu şâirinin, **Dâstân-ı İslâm Pâdişâhı** isimli destanından parçalar göreceğiz. Bu destan, **Kırım Harbi**'nden daha eski bir Türk - Rus savaşı için söylenmiş gibi görünmektedir. Bu savaş,

muhtemelen XIX. Asrın başında, 1807-1812 yâhud 1828 Rus harblerinden birinde söylenmiştir.

Önünce redifli, bu mühim destanın umûmî havası **Süleymâniye'de Bayram Sabahı** şiirini hatırlatır. Yâni Türk ordusunu, yalnız yerde yürüyen askerlerden ibâret saymaz. Harbe, târihteki din büyüklerinin, erenlerin, evliyânın da katıldığını söyler; savaşa, havalarda uçuşan **rûh orduları** da iştirâk ederler. Çok yakın yıllara kadar ve bugün hâlâ, Türk milleti, savaşa giden ordularını, hiçbir zaman şehid ve evliyâ yardımından mahrum düşünmemiştir. Ona göre, bu rûhlar, ordunun yürüdüğü yerlerin semâsında uçarak, askere büyük destek olurlar. Hattâ halk arasında, onların, birer canlı varlıkmiş gibi, bilfiil harbe girdikleri inancı vardır.

Bu inanış, Osmanlı Türklüğünün hâkim olduğu topraklarda, müslüman olmayan fakat Türk - İslâm imânını teneffüs eden diğer kavimler arasında da yaygındır.

İstiklâl Savaşı'nda, Yunanlıların: “— Türk askerinden o kadar korkmuyoruz, fakat onların üstünde, kanadlı varlıklar gibi uçuşan o heybetli rûhlar, o sarıklı ve kavuklu **evliyâ hayalleri**, bizi şiddetle yıldırıyor!., dedikleri meşhurdur.

İşte şâir **Âhû'nun** bizzat katıldığı anlaşılan bu **Türk - Moskof savaşı**na, aynı inanış an'anesine göre, ünlü **rûh orduları** da katılmıştır: Ordu'nun önünde **erenler, evliyâlar, Molla Hünkâr ile Şems-i Tebrizî, Hacı Bektaş Velî ve Hâşimî alemleri** yürümüştür.

Şâir **Âhû**, bütün bunları şöyle bir söyleyişle anlatır:

İslâm Pâdişâhı çıktı gazâya
Evliyâlar etdi ikrâr önünce
Sadrâzam kuşandı gayret kılıcın
Etdi bir şecâ'at ızhâr önünce

•

Erenleri bile dedi görenler
Ricâl-i gaaibden haber verenler
Bunca evliyâlar, bunca erenler
Yürüdü Ahmed-i Muhtâr önünce

*

Erenler yüzünü kibleye döndü
Yüz tutub Hudâ'ya secdeye indi
Kara Ahmed Sultan Arslana bindi
Yılandan kamçısı bîmâr önünce

*

Erenler bu işe dediler: Belî
Kılıç kabzasına sundular eli
Tanrının arslanı Hazret-i Alî
Yürüdü Haydar-ı Kerrâr önünce

Elimizdeki cönkte, aslı, 22 dörtlük tutan bu mühim destanın; bu, dünkü ordu felsefemizi çok açık söyleyen saz şiirinin, buraya ancak yarısını alabileceğiz.

Destanda, **rûh orduları**'nın, bir Türk - Moskof savaşına katılışları, daha uzun, anlatılır. Şâir, manzûmesinde, İslâm kültüründen çok tabii bir şekilde faydalanır. Şiirin tam tahlîli bir kitap olabilir. Meselâ **Âhû**, Hz. **Alî**'ye, düşman üzerine def'alarca hücum ettiği için **Haydar-ı Kerrâr** denildiğini çok iyi bilir. Aynı İslâm kahramanına **Allâhın Arslanı** denildiği için de **Haydar** adını onun ikinci bir ismi gibi kullanır.

İlâhî bir vecd içinde, Allâhı ile başbaşa kalmak isteyen **Karaca Ahmed Sultan**'ın bu **hâl**'ini miskinlik sanıp, aykırı konuşanlar olur. **Karaca Ahmed**, bunların önüne, kükreyen bir Arslan üzerine binmiş, elinde **yılan**'dan bir kamçı ile **Arslan koşturarak** çıkar. Şiirde görüldüğü gibi, büyük velî'nin bu kerâmeti ve bu menkıbesi de şâir **Âhû**'nun meçhûlü değildir.

Böyle destanlardaki **halk kültürü**'nün **coğrafyası** da hayli engindir. Önce o devrin Türk vatani, ancak bir köşesi elimizde kalabilmiş bir **Trakya** bölgesiyle bâzı köşeleri, Akdeniz ve Adalar Denizi'ndeki adaları budanmış bir **Anadolu**'dan ibâret değildi. Destanda, ister yaşayan insan olsun, ister **rûh orduları**, ister büyük evliyâ olsun, **gazâ**'ya çağırılan bütün bu maddî ve mânevî kuvvetler, ya bu velîlerin yaşayıp gömüldüğü yerlerden ya da Türk'ün ve Türkiye'nin hâlâ hâkim olduğu veyâ söz geçirdiği bilinen, engin bir **coğrafya**'dan gelirler:

**Aradılar İran ile Tûran'ı
Çağırdılar Abdülkaadir Geylân'ı
Basra ikliminde şâh-ı sultânî
Seyyid Ahmed gibi er var önünce**

Bu söyleyişteki **Tûran** neresidir? **Kırım**'ın, **Kıpçak**'ın, **Kafkaslar**'ın bizim olduğu veyâ **Türkistan**'da Türklerin hür yaşadığı devirlere âit bir hâtıra, böyle bir başı dumanlı ülke midir?

Şehnâme'den beri adı çok iyi bilinen bir **Türkler diyârı** mı?

Değil de **İran**'la kaafiyeli bir yüce söz mü?

Her ne olursa olsun, **Âhû**'nun destanında, bu ismin def'alarca tekrarlanması dikkati çeker.

**İran'dan Tûran'dan geldi bunca can
Sultân (-ı) Enbiânın emrine kurban**

mıs râları, bunlar arasındadır.

Âhû, aynı engin coğrafya kültürü içinde, bize ordu'nun kadrosunu da bildirir; orduya katılan kuvvetleri birer birer sıralar. O zamanki Türk ordularının önünde semâ' ederek yürüyen dervişlerin; kollarını, Allâha kanadlanır gibi semâya kaldırarak dönen inanmışların, vecidli ve heybetli yürüyüşleri, bu tabloya ayrı bir güzellik verir. Renkli kıyâfetleriyle ve çehrelerinde ısıldayan nurlu îmanla bu yürüyenler, yeryüzünde benzeri görülmemiş bir savaş estetiği yaratarak, harbe böyle giderler:

**Seksen bin (var) derler Urum erleri
Doksan bindir Horasan'ın pîrleri
Sultan Hacı Bektaş ser-neferleri
Yürütdü bir cansız dîvar önünce**

**Seksen bin çırağlar şem'a yakmada
Dahı kırk bin derviş semâ' dönmede
Seri koltuğunda bâde sunmada
Şems-i Tebrîz, Molla Hünkâr önünce**

Bu savaşlar, bir de **Kur'an** sesi'yle bestelenir. Biz, bugün ezan seslerini makineleştirip **Mevlid** ve **Kur'an** seslerini olur olmaz yerlere aksettirerek ne türlü harcıyorsak, o devir Türkleri de hepsini en güzel ve lâhûti seslerle okur, ordulara, onların derin mâneviyâtıyla kuvvet ve cesâret verirlerdi:

Şükr edüb Hudâ'ya édelüm senâ
Meded senden, kerem senden Rabbenâ!
Yirmi sekiz bin hâfız Innâ-Fetahnâ
Cân ü dilden okur her bâr önünce.

Destanda söz nihâyet sadede gelir. Hikâye derin ve köklüdür: Asya Türklerinin yurdlarını ve hürriyetlerini ellerinden alarak, milliyetimize târihin en devamlı darbesini vuran **Ruslar**, işi tamamlamak için, gözlerini Türkiye'ye çevirmişlerdir. Türkiye'ye karşı 300 yıl süren Rus baskı, saldırış ve iz'açları bundandır.

Fakat bu son lokma, Türk milletinin en üstün ataları tarafından, dünyânın en güzel, en merkezî ve en stratejik yerinde derin köklü bir **v a t a n** hâlinde kurulmuştur. Onun sâhibi de Anadolu ve Balkanlar coğrafyasında Türk târihinin en büyük imparatorluğunu kuran millettir.

Â h û, işte bu milletin ordusunu dile getirir:

Otuz saat derler ordunun ucu
Biri birimize étmezüz gücü
Çalalum Moskof'a eğri kılıcı
Kan ağlasun yedi kiral önünce

Bu gazânun medhin yazsun kalemler
İlimler, âlimler döksün rekamlar
Yürüsün Hâşimî altun alemler
Çekilsin sancağı tuğlar önünce

Â h û der ki bu yerlerin harâbı
Bir zaman yaslandık taşı türâbı

**Şehidler içdiler Kevser şarâbı
Yürütdü Sakkaayı ebrâr önünce ¹**

Görülüyor ki **halk şâirleri**, **sazşâirleri** tarafından ve **halk için** söylenen bu destanların dili ve birçok kelime ve tâbirleri **Dîvan şâirleri**'nin sözlerinden farklı değildir. Bugünün nice münevverlerine, bâzan, hiçbir şey söylemeyen bu mısralar o çağların halkı için söyleniyor ve Türk halkı bunları anlı-yordu. Esâsen halk bu dilden ve bu kültürden anlamasaydı, halkın şâirleri de millete bu dille hitâp edemezlerdi. Bu bakımdan **Önünce Destanı**, birçok benzerleriyle berâber, Daha XV. asırda başlayan **Halk şiiri - Dîvan şiiri** yaklaşmasının ti-pik ve otantik örneklerinden biridir.

YÜRÜYÜŞ DESTANI

1853 - 1856 **Türk - Rus Savaşı**'nın uzun uzun söylettiği bir halk ve ordu şâiri de **Sürûrî**'dir. **Sürûrî**, 27 dörtlük tuta-rındaki **Yürüdü** redifli destanı ile bize mühim bir târih vesî-kası vermiştir. Vesîkanın ehemmiyeti, o târihteki **Türk - Mos-kof Savaşı** karşısında **halkın ve ordu'nun duygu ve düşünce-sini aksettirmesi**'ndedir. **Sürûrî**'nin destanında da halk ve ordu psikolojisi, **Âhû**'nun destanında gördüğümüz **mânevî at-mosfer** içindedir. Esâsen, daha XVII. asırdan beri, halk savaş destanları, hemen aynı mânevî hava içinde söylenir.

Buna göre, düşman üzerine yürüyen Türk orduları, asırlardan beri, İslâm'ın yegâne ordusu mevkiindedir. Yap-tığı her savaş bir **gazâ**'dır. Kendisi toprak üzerinde **gazâ**'ya doğru yürürken, yürüdüğü yolların semâsı da İslâm büyük-lerinin rûhlarıyla donanır. Başta **Hz. Muhammed** olmak üze-re, bütün dîn büyükleri ve eski gazâlarda şehîd olanların rûhları, bu ordunun semâsında uçuşarak onu teşvik ve hi-mâye ederler. Sazşâirleri, bu mânevî manzarayı, heybetli tab-

¹ *Sakka*, Yenîçeri teşkilâtında, ordu'nun su ihtiyâcını gideren-lerin adıdır. *Ebrâr*, inanmışlar ve hayır işleyenler demektir.

lolar hâlinde tasvîr ederler. Gözlerimizin önünde Türk ordularıyla **rûh orduları**’ndan vücûda gelmiş, maddî ve mânevî bir yürüyüş manzarası canlanır.

Sürûrî’nin destanı:

Zıllullâhı fi’l-âlem Gaazî Mecid Han
Adâlet tahtına aya(ğ)n yürüdü
Sadrâzam Mustafa Pâşa’(yla heman)
Kavl ü karâr édüb şâdan yürüdü

*

Cihan Ser-askeri Mehemmed Ali
Mevlâ mertebesin eylesün âlî
Ahkâm-ı meclise arzetdi hâli
Neferi pâdşâhı beyan yürüdü

dörtlükleriyle başlar. Halk şâirinin daha söze başlarken kullandığı **Zıllulâhı fi’l-Âlem** terkîbi, yeryüzünde ilâhî kudreti ve ilâhî adâleti temsil vazîfesinde görülen Osmanlı Halife-Pâdishahları için kullanılan bir tâbirdir. Âlemde, Allâhın gölgesi mânâsındadır. Bu tâbir, bugün ya hiç bilinmez. Yâhut Osmanlı târihini küçük düşürmek isteyenlerce bir istihzâ mevzûu olarak kullanılır. Geçen asrın **ordu şâiri** ise, bu tâbiri, onun ehemmiyetine ve mâneviyâtına inanarak, büyük bir saygı ifâdesi hâlinde kullanır.

★

Bilindiği gibi, bugün târih tedkiklerinde psikolojik metod, ön plândadır. Bizim eski ve yakın asırlarımızın târihi de ancak bu metodla incelendikçe daha müsbet netice verecektir. Geçen asırların psikolojisini ise, biz, en mühim olarak bu halk şiirlerinde, bilhassa halk destanlarında bulabiliriz. Bu bakımdan halk koşma, türkû ve destanlarında kullanılan her kelimenin târihe ışık tutan bir vâzife görmesi çok mümkündür.

Nitekim **Sürûrî’nin**, Rus saldırısına ve dolayısıyla **Tuna’ya doğru yürüyüş destanı** da yine engin bir coğrafya düşü-

nür. Bu coğrafyanın çoğu yerleri bizim vatanımızdır. Ancak vatanımız olmayan bâzı yerlerin de ya emrimizde ya da himâyemizde olduğu o devrin bilgileri ve inançları arasındadır. Kısaca, **sazşâiri**, Türk milletinin hâkim olduğu ülkelerin büyüklüğünün farkında ve iftihârındadır.

Sürûrî'ye göre, 1853 **Türk - Rus Savaşı**'na katılacak kuvvetler, bakınız, nerelerden gelirler:

Abbas Paşa Mısır(a) Şâh-ı Şahbâz'a(?)
Nâmeler gönderdi semt-i Hicâza
Dahı Bağdad, Mısır, Acem, Hicâz'a
Her tarafa emr ü ferman yürüdü

*

Bu hâli duyunca hem Mısır şâhi
Cem'etdi Hicaz'dan yüzbin siyâhî(?)
İklîm-i Bağdad'dan yüzbin sipâhî,
Hind ilinden yüzbin yayan yürüdü

*

Adana'dan geldi kırk bin süvârî
... Şam, Kürdistan, Konya civârı
Anadolu, Rumeli, Bosna diyârı
Mâ-hasalî cümle cihan yürüdü.

Buraya kadar yürüyenler canlılardır. Yâni ayakları yere basan insanlardır. Serdarlar ve askerlerdir. **Sürûrî**, bir ân için bunları kâfi görerek, şimdi rûh olmuş, şehîd olmuş İslâm büyükleriyle, erenlere, evliyâyâ döner. Savaşa onların da katıldıklarından şüphesi olmayan bir irâdeyle bu gelen rûhları sayar. İslâm büyüklerini bir bir nasıl biliyorsa İslâm mutasavvıflarını da öyle bilir. **Hz. Muhammed'i**, onun çihâryâr'ını, eshâb ve ensâr'ını, bilhassa şâh-ı merdân **Alî'yi**, hâsılı, muazzam bir mâneviyât ordusu'nu, **Moskof**'la savaşa çıkan ordu ile bir hedefe yürütür. Bu yürüyüşte nice zamandan beri devâm eden Rus baskısına, Rus vahşetine ve ardı arası kesilmeyen Rus isteklerine karşı, dînî ve millî bir fevânın ifâdesi duyulur:

Muhammed Mustafâ, Çihâyâr ile
Otuz bin Eshâb ve Ensâr ile
Aliyyü'l-Murtazâ bindi Düldül'e
Delil olup Şâh-ı Merdan yürüdü

*

Cüneyd-i Bağdâdî, Hasanü'l-Basrî
Ahmede'l-Bedevî, Niyâz-ı Mısri
Cem'olub erenler kuruldu kasrı
Bu demde bir dem-i devran yürüdü

*

Bir araya geldi hep Rûm erleri
Kemberbend bağlandı pür serverleri
Molla Hünkâr, Hacı Bektaş pîrleri
Seyyid Ali, Emîr Sultan yürüdü.

*

Enbiyâ, evliyâ geldiler saf saf
Taht-ı Süleyman'ı etdiler tavâf
Şarkdan garba değin bağlandı etrâf
Dîn gayreti ehl-i îman yürüdü.

Bugün, yeryüzünü birtakım buhranlı ideolojiler ve ideoloji çılgınlıkları bürümüştür. Nice insan, bilir bilmez, isyan ve anarşi fikirlerine sürükleniyor. Fakat içlerinde hangisi şu ümmî ordu şâiri, şu halk kültür ve îmanının yetiştirdiği Sürûrî kadar, inandığı temellere ve onun büyüklerine, bu derece duyarak, anlayarak bağlıdır?

Sürûrî'nin saziyle açığa vurulan gerçekler, yalnız Türk - İslâm dünyasını muhâfaza uğrunda yapılan savaşların büyük mânevîler tarafından korunduğu inanışı değildir. Sazşâiri, milletin hâkim olduğu ülkelerin büyüklüğündeki azametinin farkında ve iftihârındadır. Bu ölçüde engin bir ülkeyi, bunca düşmana rağmen idâre edip ayakta tutan devlet'ine ve hükümdârına da tam bir övünç ve güvenle bağlıdır.

Bütün bu maddî, mânevî kuvvetler bir araya gelince Moskof'a karşı çıkan Türk ordusunun, pâdişâhından seras-

kerine. ve ondan Mehmedciklerine kadar, gözlere ayrı bir heybetle göründüğünü de söylemeğe, **Sürûri**:

**Gaazî Sultan Mecid gibi dîn eri
Gelmemiştir vakt-i Saadet'den beri
Ya neslin kaldıram ya tutam deri
Aç gözünü Âl-i Osman yürüdü.**

*

**Urum Seraskeri ol Ömer Paşa
Yürütdü nüfûzın dağ ile taş
Akrânı emsâli bulunmaz hâsâ
Böyle bir sâhib-i meydan yürüdü.**

dörtlükleriyle başlar.

Sürûri'nin **Urum Seraskeri** dediği **Ömer Paşa**, bu savaşa, Rusları bozguna uğratan bir kahramandır. Büyük asker, büyük vatanperverdir. Ordu, bunu savaştan evvel bilir. Çünkü o devrin kumandanları, kendi değerlerini bu devamlı savaşlarda gösterirlerdi. Ordu, bunun için, onun emrinde âdetâ bayram yerine gider gibi toplanmıştı:

**Cem'oldu bir yere atlu, piyâde
Tamam oldu beşyüz binden ziyâde
Okundu fermanlar, oldu irâde
Haddi, pâyanı yok insan yürüdü.**

İşte bu iman ve galeyan içinde yol, **Tuna**'ya varır. **Sürûri**, kendisinden önce şiir söylemiş sazşâirlerinin, vefâlı halk hâfızasında yaşayan deyişlerini de çok iyi bilir. Yol, **Tuna**'ya varınca, destanına daha XVII. asırda, sazşâiri **Öksüz Ali**'nin söylediği **Tuna Türküsü**'nden bir parça alır. Kendi şiirine, halk edebiyâtında çok görülen bir nazîre zevki ile, bu türküden parçalar işler:

**Vasfın édem dinle deli Tuna'nın
Bir muhâlif eser yeli Tuna'nın
Dâim coşkun akar seli Tuna'nın
Mevc mevc üstüne umman yürüdü**

*

Kimse idrâk etmez nerdedir başı
Kan ile yuğrulmuş toprağı taşı
Nice-analar gözden akıttı yaşı
Bu hali gören(ler) seyran yürüdü

Burada halk dilindeki seyran yürümek tâbirinin güzel-
liğine ve ifâde kudretine bir ân dikkat ettikten sonra, sözü,
destanın Ruslarla yapılan savaşı tasvîr eden dörtlüklerine
bırakıyoruz. Yukarıdan beri, büyük destanın içinden nasıl
bâzı parçalar seçilmişse, şimdi sunacağımız dörtlükler de
destanın son bölümünden birkaç parçadır:

Bir Cumâ gün saat dört kararları
Geçdiler karşuya lûtfetti B â r î
Aşk ile çaldılar seyf-i gaddârı
Tuna seli gibi al kan yürüdü

*

Kalmadı kâfirin tâb ü tüvânı
Hâlî sanmış idi harb ü meydânı
Şöyle cenk étdiler merdi merdânı
Her biri bir şîr ü arslan yürüdü

*

Telâffuz düzenden dinle bir haber
Bir azîm cenk oldu Mahşerden beter
Oturdu meydana bir şîr ü hüner
Destinde kılıcı uryan yürüdü

*

İslâma lûtfetti Ganî Kirdigâr
Küffârın askeri oldu târümâr
Kurtulan gerüye eyledi firâr
Yaralı zâr ü giryan yürüdü

*

Sürûrî dâstan hatmeoldu kelâm
Sene bin ikiyüz yetmişde tamam
Moskof'un üstüne Asker-i Nizâm
Muhammed Mehdî-i zaman yürüdü

SİLİSTRE DESTANI

Silistre ve **Kırım** savaşlarının diğer övünç verici bir noktası da savaş kahramanı **Serdâr-ı Ekrem Ömer Paşa**'nın şahsiyetidir. Çünkü **Ömer Paşa**, (1806-1871) Türklüğe ve müslümanlığa hayran bir insan sıfatıyla, sonradan müslüman ve Türk olmuş bir ordu adamıdır. Kendisi **İslâv** ırkındandır. Avusturya'da bir **harb okulu** talebesi iken, Türklüğü tercih etmiş, Türkiye'ye sığınıp **Ömer Lûtfi** adını almış, Türk ordusuna yüzbaşı olarak girmiş ve sür'atle yükselerek tam mânâsıyla büyük bir **Türk kumandanı** olmuştur. Hâdise **Osmanlı Türklüğünün**, millî şahsiyetini ve millî azametini muhâfaza ettiği devirlerde, yabancı ırklardan insanları, nasıl kendi büyüklüğünün câzibesi içinde **temsîl** ettiğini gösteren örneklerdendir. Çünkü bir millet, kendi gözkamaştırıcı üstünlüğü, ahlâkı ve fazîleti yanında, başka milliyetlerden insanları da kendine hayran bırakıp, kendinden yapabildiği ölçüde büyük millettir. **Türk - Osmanlı** târihinde, başta **Sokollu Mehmed Paşa** ve **Köprülü** sadrâzamlar olmak üzere, bunun çok sayıda parlak örneği vardır.

Serdâr-ı Ekrem Ömer Paşa'nın **İslâv** ırkından bir asker olduğu halde, bilhassa **İslâv**lara dayak atacak kadar **Türk** ve **Müslüman** olması, bunun için dikkate değer bir târih ve insanlık hâdisesidir.

İşte **Gaazî Ömer Paşa** kumandasındaki Türk ordusunun, önce **Silistre** çevresinde Moskoflara karşı kazandığı savaşı bize günü gününe nakleden bir başka **halk ve ordu şâiri** de **Hayâlî**'dir:

Hayâlî'nin de kültürü, o devrin münevverlerinden öğrenilmiş kelime, deyim, bilgi ve düşüncelerle zengin ve esastır. **Mürg-ı dil** gibi, **sırr-ı hikmet** gibi, **Hallâk-ı Kudret** gibi, **emr ü ferman** gibi, okumuşlar diline âit(!) terkipleri, **Hayâlî** de çok rahat kullanır. Bir kere daha anlaşılır ki yabancı ideolojilere ve yabancı emellere zemin hazırlamak için Türkiye'de önce dili bozmaya kalkanların, asrımızdaki bu

kasıtlı faâliyetlerinden evvel, **dil**, ne karakterde olursa olsun, bu milletin halkı ile münevverleri arasında, onların birbirlerini anlamalarını, birbirlerini sevip saymalarını sağlayan, azîz müessese'ydi.

Hayâlî'nin destanının adı, yazılı bulunduğu cönkte **Destân-ı Silistre** şeklinde kayıtlıdır. Şiiri yazıya geçiren, adını bilmediğimiz halk yazarı, bütün bu çeşit cönklerde görüldüğü gibi, enine boyuna okumuş, tahsil görmüş bir kimse değildir. Ancak, eski harflerle yazı yazmayı bilir. Bâzı imlâ hatâları yapmasına rağmen, meselâ **Hallâk** kelimesini **Ha** harfiyle değil de **Hı** harfiyle yazmaya ihtimâm gösterecek kadar, mukaddes kelimelerin imlâsına dikkat etmeği ve saygı göstermeği de çok iyi bilir.

Bu bakımdan destanın yalnız kendisi değil, bir **halk cöngüne yazılışı** da devrin halkıyla aydınları arasındaki **ortak terbiye**'nin; bu iki zümreyi birbirine çok ince ve derin bağlarla bağlayan içtimâî **bütünlüğün** de ifâdesidir.

Silistre Destanı, şu dörtlüklerle başlar:

Adâlet sâhibi Gaazî Mecid Han
Şâd eyledi başdan başa cihânı
Mürg-ı dil tahtını eyledi handân
Hakikat râhının Şâh-ı Sultânı

•

Çok şükürler olsun Hallâk-ı Kudret
Lütf ü ihsânından kıldı inâyet
Âşikâr olunca ol sırr-ı hikmet
Gösterir insana nice seyrânı

Silistre destanı ile, **Sürûrî**'nin **Yürüyüş Destanı** arasında ilk birleşen nokta, her ikisinin de **Sultan Abdülmecid**'in **adâlet sâhibi** bir hükümdar oluşunu ifâdeye lüzum görmeleridir.

Hayâlî de **Sürûrî** gibi, bu savaşta bulunmuş, onun meşakkatine katlanıp zafer neş'esini tatmıştır. Savaşın nasıl başladığını, savaşa devletce nasıl karar verildiğini ise, milleti idâre edenlere karşı tam bir saygı ve terbiye içinde şöyle anlatır:

Yürüdü Meclis'e Vezîr-i A'zam
Cihan Seraskeri hem Şeyhülislâm
Kapdan Paşa cümle hâsıl-ı kelâm
Moskof'un üstüne kurdu Dîvân'ı

*

Erenler meydanı oldu küşâde
Dîn(i) İslâm olanlar erdi murâda
Yazıldı nâmeler, érdi irâde
Gönderdi her yana emr ü fermânı

Burada ve bundan evvelki destanlarda gördüğümüz, Silistre Destanı'nın devâmı boyunca da göreceğimiz, devlet mefhûmu'na, devlet ve ordu büyüklerine karşı duyulan derin saygı an'anesi, bizi üç asrı aşan bir düşman ablukası içinde ayakta tutan, büyük Türk terbiyesi'dir; Türk halk ve ordu terbiyesidir.

Bu arada,

Silistre Destanı da Âhû'nun ve Sürûri'nin destanlarında olduğu gibi, daha geçen asır Türkiyesinin sâhip veya hâkim olduğu büyük coğrafya'dan gelen askeri sayar:

Mısır elinden gelüb bir Şâh-ı merdân
Destinde kalkan'ı, şemşîri uryan
Rumeli, Anadol, Bağdad ve İran
Hakka fedâ kıldı baş ile cânı

*

Bu hâli duyunca bilcümle âlem
Sevindi cümlesi, oldılar hurrem
Arslan Ömer Paşa Serdâr-ı ekrem
Kıldı asâkir(le) bütün heryanı

Moskof, bizden ne istiyor? O târihlerde Tuna, hâlâ büyük bir Türk nehridir. Tuna'yı gören, görmeyen her Türkün gönlünde bu nehir derin sevgiyle akar. Şâir Hayâlî, Rusların Eflak Boğdan isteklerine, bu yüzden daha têsirli bir ifâde verir ve der ki:

Açıldı kâfirin hiyle defteri
Geldi Âstân'ye dinle haberi
Tuna civârında olan yerleri
Dedi ki isterim çok beldegânı

Hayâlî, bu tecâvüzden doğan savaşı adım adım tâkîbetmiş, bu harbin içinde bulunmuştur. Ordu'nun Şumnu'da toplandığını; düşman üzerine oradan harekete geçildiğini söyledikten sonra, destanına harbin içinde devâm eder:

Kurdular erenler devrân-ı demi
Tekrar tertîb oldu cengin muhkemi
Tâ Silistre'ye basdık kademi
Göründü kâfire harbin meydanı

*

(Bizler) üç gün anda olduk misâfir
Başlandı kavgaya kesmedi vâfir
Tez geçti Tuna'yı, yürüdü kâfir
Dedi: Teslîm olun yoktur ziyânı

Fakat Türk ordusu kararlıdır. Vatan Tuna'yı vermeyecektir. 200 yıldan beri Türk millete kan kusturan Moskof'a bir cezâ verecektir. Savaş, bu hava içinde başlar. Topçu, istihkâm, süvârî ve piyâde kuvvetlerimizin büyük mukaave-meti ve mukaabelesiyle hızlanır:

Şeşhâne, istihkâm yirmi bin merdân
Elli bin süvârî yüzbin de yayan
Dört beş yüz pâre top, kırk elli havan
Rûz ü şeb kesilmez, verir dumanı

Türk askeri, bu savaşta ölürse, bütün kalbiyle inanır ki Cennet'e gidecektir. Savaş başlayınca ordu saflarına yayılan mânevî parola budur: “Bize Cennet kapıları açıldı.,,

Bu söz, Müslüman - Türk ordusunun felsefesini hulâsa eder. Feylesof Postand'ın: “Bir kumandan için, karşısındaki düşman ordusunun ne kadar askeri, ne kadar silâhı, mü-himmâtı olduğunu bilmek çok faydalıdır. Fakat bundan daha çok faydalı birşey vardır ki o da düşman ordusunun fel-

sefesini bilmektir., düşünceci, burada tam bir isâbet gösterir. Şehîd olmak felsefesine sâhip Türk ordusu, Rusların üzerine işte bu îmanlaşmış felsefeyle atılır:

Dediler Cennet'in bâbı açıldı
Âb-ı Kevser şarâbından içildi
Ol vakit can ile baştan geçildi
Dîn uğruna koyduk ahd ü âmanı

•

Hesâbı bilinmez kesilen kelle
Vasf olunmaz aslaa çekilen çille
Kurşun kopuz eşref saat bin gülle
Gelür sağ ve soldan bulur insanı

O anda bir başka mânevî kuvvet yardıma gelir. Bu, Müslüman - Türk ordusunun tam bin yıl hayrânı olduğu ve kendi eşsiz kahramanlığını, büyük bir tevâzu'la unutarak, kahraman denince gözlerinin önünde onun hayâlini gördüğü, Islâm kahramanı Hz. Ali'dir:

Görünmez âlemde sır ile esrâr
Yetişdi imdâda ol zât-ı Haydar
Çaldı Zülfikaar'ı dağıldı küffâr
Kesildi kâfirin tâb ü tüvânı

•

Gaazî Sultan Mecid sen binler yaşa
Hükmü vardı Han'a hem dağa taş
Sâğ olsun âlemde İbrâhim Paşa
Hak için kâfire vermez amanı

•

Düşmanın éttiği iş hadden aşdı
İbtidâ cehd idüb sonradan şaşdı
Kırkbirinci gece, hâsılı, kaçdı
Böyle bilmez idi Âl-i Osmânı

•

Korkudan kaçarken sarardı soldu
Rakibun gözleri kan ile doldu
Fir'avun misâli suya gark oldu
Leş ile doldurdu nehr-i Osmânı

*

Hayâlî yetmiş bir târîh-i destan
Şây-oldı âleme ibreti şâyan
Tevekkül bâbında Mevlâ'ya dayan
Dûr étme gönülden sır-ı Sübhân'ı

Aslı 27 dörtlük olan **Silistre Destanı**'nın da buraya ancak 17 kıtasını almış bulunuyoruz. Bütün bu destanların tamâmı ve tahlilleri, aslında bir kitap dolduracak genişliktedir. Hepsinin özü, imanlı Türk ordusundaki yukarılık duygusunu belirtir. Bütün dış baskılara ve iç fesadlara rağmen bölünmemiş bir millet bütünlüğünü meydana koyar. Aydınlar diliyle bu ölçüde haşır neşir olmuş bir halk Türkçesi, Türkçemizin, o devirde **millet birleştiren kudretini** gösterir. Kasıtlı ve kuvvetli Rus ordularına karşı, korkusuz yürüyüp onları **perişan eden** büyük Türk kuvveti, bu destanlarda açıkça belirtildiği gibi şu üç esasta birleşir: Halk ile aydınlar arasında bir anlaşma, bir sevgi ve saygı bağı olan, müşterek ve sevgili bir **Türkçe**... Türk kanıyla İslâm imânının birleşmesinden doğan, misli görülmemiş bir maddî ve mânevî kuvvet... Halkın ve ordunun, **Devlet'e** ve **Devlet büyükleri**'ne tam bir ihlâsla bağlı olmalarından doğan, sarsılmaz bir itâat ve **bütünlük**.

CELÂL SÂHİR EROZAN'IN
BİLİNMEYEN TAKMA ADI:

HAKKI NÂŞİR

BU ADLA BASILAN ŞİİRLERİ VE BİR ESERİ

Fevziye Abdullah Tansel

Edebiyatımızda, günümüze kadar hemen hiç dokunulmamış, üzerinde uzun *süre* çalışılıp araştırılması gerekli mevzûlardan biri de *mahlas* dediğimiz *takma-adlar* mes'ele-sidir. Dîvân edebiyatı'mızda mahlas kullanmak, birçok şâir-lerimiz için edebî bir an'ane hâlini almıştır. Böyle adlar, on-lar için gizlenecek birşey değildir; çok def'a şahsî husûsiyet-lerine, fikrî temâyüllerine uygun olarak seçtikleri şiirlerinin makta' beytinde kullanırlar. Bu adın kime âit bulunduğu he-men herkesçe bilinir; kendilerinden söz edilen, hâiltercemele-rine yer verilen vesikalardan kimlerin hangi takma-adları kullandıklarına dâir bilgi edinmek mümkündür.

Tanzîmat edebiyâtı'nın ilk devirlerinde basılan yazılarda, birçok edebî an'aneler gibi, bu takma-ad kullanmanın da ehemmiyetini kaybettiği açıkca görülmektedir; Şinâsî'nin, Ziyâ Paşa'nın, R. Ekrem'in, Vefik ve Süleyman Paşa'nın, v.b. şahsiyetlerin kullandıkları takma-adlar yoktur. Kemal ise, sonraları, basım hayâtından resmen uzaklaştırıldıkları için, mahlas kullanmak edebî an'anesine bağı olduğundan değil, adını gizlemeğe mecbur olduğundan, siyâsî sebepler yüzün-den *Sâbir*, *Eddâ'i Kemal*, *Hitâm-ı Acemî* v.b. takma-adlarla yazılarını neşretmiştir. Tanzîmat'tan sonraki devirlerde de, siyâsî sebepler yüzünden takma-adlar kullananlara rastlarız. Bilhassa Abdülhamid devri baskısının arttığı zamanlarda, bazı san'atkârların, dikkati üzerlerine çekmemek için mah-

las olarak kadın adları kullandıkları görülür; buna örnek olarak, Ahmed Râsim'in *Leylâ Feride* adıyla yazılarını neşrettiğini söyleyebiliriz. Biz, bu yazımızda, üzerinde durduğumuz mevzûun sınırını aşmamak için, bir tek örnek kaydetmekle yetiniyoruz; araştırılması gerekli, hiç dokunulmamış mevzûlardan birinin de, kimlerin hangi kadın adlarını kullandıklarının tesbiti olduğunu söyleyelim.

Yeni devirler edebiyâtı'nda takma-ad kullanmanın bir başka sebebi, aynı yazarın bir gazete, veyâ mecmûada, birden çok, hattâ üç yazısının bulunması, bu yüzden adını gizleme ihtiyâcında oluşudur; buna örnek olarak, bilhassa, hayâtını kalemiyle kazanan Ahmed Râsim'i gösterebiliriz; aynı şey, kısmen Ziyâ Gökalp için de söylenebilir.

1908'den sonra, Millî Edebiyat devri'nde, bilhassa milliyetçileri çevresinde toplayan mecmûalarda, gazetelerde pek çok takma-adlara rastlanmaktadır: *Tomris-oğlu, Atlahan, Bir Muhâcir, Doğan, Mer'aşlı-oğlu, Kum-oğlu Uslu, A* (Ayn: ع). *Asfer, Alp Arslan, Timuçin, Büyük Baba, Âşık Coşkun*, v.b. takma-adlar acabâ kimlere âit? Bedi'î değer bakımından çok üstün birçok şiirlerin, nesirlerin altındaki bu mahlâs-ların kimler tarafından kullanıldığı mes'elesini çözebilmek nasıl mümkün olacak? Ben, bunların vaktiyle bir listesini, yazıların adını da kaydederek çıkarmış ve rahmetli aziz hocam Prof. Köprülü'ye, bu adların kimler tarafından mahlas olarak kullanıldığını hatırlayıp hatırlamadığını sormuştum. Kendisi de vaktiyle, bâzı takma adlar, hattâ kadın adları bile kullandığını söylemiş, fakat bunları bile hatırlamadığını söylemişti. Günün birinde, taramakta olduğum *Diken* mecmûasını görünce, bundaki *Büyük Baba, Âşık Coşkun* adlı şiirler benimdir demiş, böylece, Fuad Köprülü'nün manzum bir masalında *Büyük Baba*, siyâsî hicviyelerinde ise *Âşık Coşkun* takma-adını kullandığını tesbit edebilmıştık¹.

¹ *Diken* mecmûasından naklen, bu beş şiiri neşretmiş buluyoruz (Prof. Dr. Fuad Köprülü'nün *Şiirleri, Belleten*, c. XXX., nu. 120, Ekim 1966, s. 654-58). Bu şiirler, *Vesika Ekmeğine Medhiye, Süleyman Nâzif - Abdullah Cevdet Destanı, Eski Bir Masal, Şikâyet-Nâme, Bir Kaside* başlıklıdır.

Şu hâlde, Millî Edebiyat devri'nde kullanılan takma-adların kimlere âit olduğunu anlamak, bâzan, ancak, o yazıyı kendilerinin görmesiyle mümkün oluyor. Aramızda, o devir neslinden bugün, hemen hiç kimse kalmadı; eserleri yaşıyor; kendileri bir başka dünyâya göçüp gittiler. Bizlere de, bu takma-adların kimlere âit olduğunu çözebilmek için, başka yollara başvurmak kalıyor.

Bâzı ip-uçları, takma-adla basılan eserlerin sâhibini bulabilmek için bize yardımcı olabiliyor. Ben vaktiyle, *Cumhuriyet* gazetesini tararken, bir ilâna dayanarak, bu gazetede çocuklar için yazılan masal ve hikâyelerde, Gökalp'in, *Büyük Baba* takma-adını kullandığını öğrenebilmiştim. Bir başka yol, eserlerin metnini ezberden bilmek, böylece, kimin hangi takma-adı kullandığını anlayabilmek yoludur. Buna da bir örnek verelim: Ömer Seyfeddin'e âit ezberden bildiğimiz üç şiirin bir başka basımında *Tarhan* imzâsını görünce, bu ismin, onun takma-adı olduğunu öğrenebilmiştik ve bu takma-adı bulmamız sâyesinde, bugün, onun elimize pek çok şiirinin geçebilmesi mümkün oldu². Başka ip-uçları da, bu hususta bize yardımcı olabilir. Buna örnek olarak, Celâl Sâhir'in, *Hakkı Nâşir* mahlasıyla şiirler yazdığını, nasıl öğrenebildiğimizi anlatalım; böylece, yazımızın buraya kadarki giriş kısmından sonra, esas mevzûumuza da gelmiş oluyoruz.

İhmâl edilmemesine inandığımız, edebî kıymet bakımından kayda değer bir eserin sâhibini bulabilmek için, o yazıyı herşeyden önce not etmek, içindekileri hatırdâ tutmak da lâzım gelmektedir. Bundan sonra, adını gizleyen bu san'atkârın ardına düşüp, kim olduğunu öğrenmek için ip-uçları aramak işi kalır; fakat bu aramakla bulunmaz; çünkü ne aradığımızın kim olduğunu, ne de nerede bulabileceğimizi biliyoruz. Araştırmacı bir zihniyetle sürekli çalışmalar sırasında, günün birinde, onun kim olduğunu anlamak çok def'a mümkün olabilir. Celâl Sâhir'in de, *Hakkı Nâşir* adı arkasında

² F. A. Tansel, *Ömer Seyfeddin'in Şiirleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları - 40, Ankara, Üniversitesi Basımevi, 1972, bu kitapta bulunan altmışaltı şiiri arasında, *Tarhan* mahlasıyla olanlar da vardır.

gizlendiğini, böyle bir yoldan yürümekle anlayabildiğimizi söyleyelim:

Osmanlı İmparatorluğu'nun ölüm-kalım yıllarında, 1919'da çıkarılmakta olan *Türk Dünyası* gazetesi kolleksiyonunu tararken, Ferid Paşa Kabinesi hakkında mizâhî şiirlere, hicviyelere de rastladık. Bunlar, *Hakkı Nâşir* imzâsıyla basılmıştı. Bunlardan biri, "O,, *Ne Diyor* başlıklı,

*Ni'met mi var, berâberi bin külfet olmasın
Vuslat olur mu kî, sonu bir firkat olmasın*

matla'lı ve yirmi beyitlik bir *kaside*'dir³. Öteki, yine Ferid Paşa ve Kabinesi'ndekiler aleyhinde fikirleri içine almakta, bedi'î kıymet bakımından, yukarıda ilk beytini kaydettiği *Kaside*'ye göre daha başarılıdır. Biz *Hakkı Nâşir*'in, aynı mevzûda ve *Âşık Coşkun* mahlasıyla hicviyeleri bulunan Prof. Fuad Köprülü'nün olacağını düşünmüştük. Kendisine sordüğümüzda, "Benim değil!,, demiş, aradan yarım asra yakın zaman geçtiğinden, bunun yakın dostu Celâl Sâhir'in olduğunu hatırlayamamıştı. Günün birinde, *İnci mecmûası* kolleksiyonunu tararken, *Kitaplar ve Gazeteler* sayfasında, *İdâ-rehânemize Bu Ay Zarfında Gönderilen Eserler* başlığı altında şu yazıyı gördük:

"*Meb'us Nâmzedlerim*, Muharriri Hakkı Nâşir — Bu mini mini kitabın her sayfası bir şâheser. Pek güzel parçalar arasında Celâl Sâhir Bey'in ince ve nâzik üslûbunu tanır gibi olduk. Celâl Sâhir Bey, isim değil, meslek bile değiştirse, şâir rûhunu bir türlü değiştiremiyor. Ma'kûliyân Hanı'nda keçiboynuzu, fasulya, bulgur, bakla üzerine toptan alış-veriş yaparken, odası bir tüccar yazıhânesinden ziyâde, bir şâir köşesini andırmıyor muydu? Harb hitâm bulur bulmaz Celâl Sâhir Bey, yine eski mesleğine avdet etti ve ilk güzel eseri ile bizleri güldürdü⁴.,

³ *Türk Dünyası*, nu. 51, 18 Ekim, 1919; Ferid Paşa Kabinesi hakkında ve onun ağızından tertiplenmiştir.

⁴ Nu. 13, 1919, s. 16.

Böylece, Celâl Sâhir'in manzum hicviyelerini içine alan *Meb'us Nâmzedlerim* adlı kitabının basımı ilân edilirken, *Hakkı Nâşir* takma-adının ona âit olduğu da bildirilmiş oluyordu. Şâirimizin bu mahlâsı seçmesinde herhâlde, babası İsmâil Hakkı Paşa'nın adını kullanmak, onu hatırlatmak isteğinin de te'sirsiz kalmadığı düşünülebilir. Güzel bir tesâdüf eseri olarak, *İstanbul İçin - Meb'us Nâmzedlerim* adlı bu küçük kitap elimize geçmiş bulunuyor (İst., Tanin Matbaası, 1335/1919). Bu takma-adın Celâl Sâhir tarafından kullanıldığıнын, bu güne kadar ona dâir yazılanlarda sözü edilmediği için, bu eser, Millî Kütüphâne'nin yayımladığı *Arap Harfli Türkçe Kitapların Muvakkat Katalogu*'nda *Hakkı Nâşir* adına kaydedilmiş, müellifinin kimliği hakkında, pek tabi'i olarak hiçbir bilgi verilememiştir.

Celâl Sâhir, iki formadan ibâret bu küçük kitabının *Dîbâce*'sinde İstanbul için onbir meb'us seçileceğinden söz ederek, en lâyük gördüğü altı kişinin şahsiyetlerini ortaya koymağa çalışacağını, Divân edebiyâtını taklit ederek, pek zarif üslûbu ile anlatıyor. Şiirlerin sonundaki târihler bu altı *Kasîde*'nin, 24 Ekim - 16 Aralık, 1919 (1335)'da yazıldıklarını; bunların daha önce basılıp-basılmadıklarını henüz tesbit edemediğimizden, belki de yayım tarihlerini göstermektedir. Bu altı meb'us nâmzedinden, şâirimizin o zarif üslûbu ile en ince istihzâlara, en ağır hicivlere uğrayan *Süleyman Nazîf*, *Ali Kemal*, *Celâl Nûrî* ve *Rızâ Nur*'dur. Bunların yalnız ahlâk husûsiyetleri, siyâsî görüşleri hicvedilmekle yetinilmemiş, edebî karakterleri de aydınlatılmıştır.

İçindekilerine dâir kısaca bilgi vermeğe çalıştığımız *İstanbul İçin - Meb'us Nâmzedlerim*'de, yukarıda, *Türk Dünyası* gazetesinde basıldığından söz ettiğimiz iki şiiri yoktur. Şâirimizin bu yoldaki şiirleri hakkında fikir edinilmesinin faydalı olacağı düşüncesiyle, *Türk Dünyası*'ndaki bu güzel hicviyelerinden birini aynen veriyoruz⁵:

⁵ *Türk Dünyası*, nu. 50, 17 Ekim, 1919.

Kaside-i Rânâ Der-Hakk-ı Sadr-ı Dânâ ⁶

Bilmem ki kalemler mütecâsir mi değildir
Birçok yazacak şey mütezâhir mi değildir
Baksam ne revâ ucb ile enzâr-i zamâna
Böylê kalacaklar mı, misâfir mi değildir
Mektûm kalır sohbeti bezm-i vükelânın
Mevzû'u aceb millete dâir mi değildir
Bir mandaya gerdûne-i devlet koşulur mu ⁷
Ehkûmesinin kaaili şâir mi değildir
Farkında değil kim çekiyor devleti kaç ay
Bak Sadr-ı zaman ilê bir mi değildir ⁸
Mandâ dahi bi-tâb-ü tûvân kalsa da hattâ
Merkeblerimiz çekmeğe kaadir mi değildir
Sen etme hased hiç geçen edvâra vezirâ
Devrin dahi meşhûn-ı mefâhir mi değildir
Etrâfına at bir nazar ey dübb-i siyâset
Lânet okuyanlar mütekessir mi değildir
Sâbit-kadem ol, milleti arkandan aratma
Bir sen gibi bulmak müte'assir mi değildir
Sâyende bugün milletin ümmid-i hayâtı
Dergâh-ı Hudâ'yâ mütebahhir mi değildir
Lâkin niçin attın bu Rızâ'yî Kabine'nden ⁹
Her lâhza inâyâtına şâkir mi değildir
İlkönce o etmiş idi teslim-i hezîmet
Yâ şimdi de her zillate sâbir mi değildir
Olmaz mı seyâhatte şerik-i hefevâtın
Akvâlini hikmetle müfessir mi değildir
Kim der ki onun sözleri birbirini tutmaz
Çok söyleyen azcık mütefekkir mi değildir

⁶ "Bu *Kaside* sâbık Kabine zamânında yazılmış ise de, neşri o zaman mümkün olamamıştı" (Not: *Türk Dünyası*). Ferid Paşa'nın Sadr-ı Azamlık mevki'ine getirildiğini bildiren *Ferman*'ın târihi 18 Şa'ban 1337/19 Mayıs, 1335 (1918)'dir. 1338 Muharrem'i başındaki istifâsı üzerine, Ahmed Tevfik Paşa Sadâret'e getirilmek istenilmiş, kabûl etmediğinden, 6 Muharrem, 1338 (1 Ekim, 1919)'de Ali Rızâ Paşa Sadr-ı A'zam ta'yin edilmiştir. (Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1949, s. 231, 270; İ.E.M. Kemal İnal, *Son Sadr-ı A'zamlar*, s. 1729 v.d.)

⁷ "Zaman gazetesinde, Yahya Kemal Bey'in makalesinde" (Not: *Türk Dünyası*).

⁸ Sansür tarafından çıkarılan bu kısım, aslında, sıra noktalar seklindedir.

⁹ Rızâ Tevfik Bölükbaşı; Şûrâ-yı Devlet Reisi.

Ger olmasa dâ kudreti akvâlini rabta
Kendi dilini zabta da kaadir mi değildir
Hem şaşma büyüklerdeki sık-sık hezeyâna
Cinnetle dehâ yâr-i mucâvir mi değildir
Fikrimce ziyân oldu çıkanlar Kabine'nden
Eşcârına herbîrisi müsmir mi değildir
Ba'zısı Sabah yaptığını Akşam'a söyler
Sersem mi, veyâ cürmünü münkir mi değildir
İnkâra da hâcet ne ki zâten koca fırka
Her cür'ete hâmi-i muzâhir mi değildir
Yâ Mîr-i Kemâl'in¹⁰ ne yazık oldu sukuutu
Nâzırlık'a lâîk o muharrir mi değildir
Bir yardımı olmazsa da ıslâh-ı umûra
Bigâneelerê hâli de muhbir mi değildir
Mollâ'yı¹¹ da Nâzır yapıyorsun diye duydum
Bi'zzat o da bundan mütehayyir mi değildir
Erkânı değiştirme be hey âsaf-ı devrân
Günden güne işler mütenevvir mi değildir¹²

Her müşkili halletmede mâhir mi değildir
Bir kerre dahâ Pâris'e icrây-i seyâhat
Bu derde de dermâna müessir mi değildir
Kaabil mi ki ısrâr edeler azmine karşı
Sehm-i sitemin onları kaahir mi değildir
Sen var olasın özge vezîr istemeyiz biz
Hubb-i vatan ancak bunu âmir mi değildir
Me'mûn yâ bu hakikat¹³
A'mâya bile gün gibi zâhir mi değildir
Her kîm ki edê kudret ü ikbâline düşnam
Alçak mı, münâfık mı, müzevvir mi değildir
Ey bâşımızın tâcı başım yerlere düştü
Hâlâ başın ahvâli mukaddir mi değildir
Bak oldu yazım dehre bir âyine zibâ
Fâzıl¹⁴ bu hünörden müteessir mi değildir
Düşmez mi ya endişe bu şi'rimle Nihâd'a¹⁵
Tab'imdan o dâ hâif-ü hâsir mi değildir

¹⁰ Ali Kemal; Adliye Nâzırı.

¹¹ Cemil Molla, Ferid Paşa'nın ikinci kabinesinde Evkaf Nâzırı (A. Fuad Türkgeldi, *aynı eser*, s. 228.)

¹² Bu beyitten sonra, sansür'ün çıkardığı mısralar, gazetede de sıra noktalarla gösterilmiştir.

¹³ Aslında da bu şekildedir.

¹⁴ Fâzıl Ahmed Aykaç.

¹⁵ Halil Nihad Boztepe.

Devrin benim artık biricik Mîr-i Kemâl'i
Onlar susacak rütbe müdebbir mi değildir
İmzâ komasam dâ bu selâset ile nazma
Halk anlayacak mertebe bâhir mi değildir
Herkes dile geldi diyecek bülbül-i hâmuş
Tut gûşunu bir nagme-i Nâşir mi değildir

Eylöl, 1335 (1919)

Hakkı Nâşir

Hakkındaki araştırmalar henüz yeteri kadar ilerleyip derinleşmemiş bulunan Celâl Sâhir Erozan için verilen hükümlerin, çok def'a yersiz olduğunu söyleyebiliriz. O, yalnız Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî devrine âit eserleri gözönüne alındığından, "aşk şâiri", "kadın şâiri", v.b. ifâdelerle vasıflandırılmışsa da, Millî Edebiyat devri'nde ve Cumhuriyetin ilânından sonraki yazıları araştırılınca, aşk duygularını dile getiren şiirlerinden bambaşka yolda eserler de verdiği görülür. Halk şiirleri tarzında *türkü*'ler, *destan*'lar, Balkan Harbi ve ondan sonra sürüp giden muhtelif savaşlar dolayısıyla, yine Hece vezniyle, çok sâde bir Türkçe ile millî duygu ve heyecanları, millî felâketleri canlandıran eserler de vermiştir; milliyetçi hareketlerin başta gelenlerinden Celâl Sâhir, *Türk Yurdu*'nun sustuğu zamanlarda müdürü bulunduğu mecmûalarda miliyetçileri çevresinde toplayabilme bakımından da mühimdir. *Hakkı Nâşir* mahlâsını kullandığını öğrenmemiz dolayısıyla, tamâmiyle bilinmeyen bir yönü daha aydınlanmış bulunuyor; böylece, onun, mizâhî şiirleri, hattâ bunları içine alan *Meb'us Nâmzedlerim* adlı bir kitabının da basılmış bulunduğunu söyleyebiliriz.

KUBBEALTI AKADEMİK SEMİNERLERİ

3 Nisan Salı	Prof. Dr. Ömer Faruk Akün
Tarih Duygusu
6 Nisan Cuma	Prof. Dr. Amiran Kurtkan
Milli Kültür Ve Eğitim
10 Nisan Salı	Mâhir İz
Edebî Sohbet
13 Nisan Cuma	Mâhir İz
Edebî Sohbet
17 Nisan Salı	Prof. Dr. Ömer Faruk Akün
Tarih Duygusu
20 Nisan Cuma	Prof. Dr. Amiran Kurtkan
Bölge Farkları Ve Eğitim
24 Nisan Salı	Ahmed Yüksel Özemre
Olgun İnsan İdeali
27 Nisan Cuma	Prof. Dr. Tahsin Banguoğlu
Dil Bahisleri

XVI. ASIRDA BİR ÂDÂB-I MUÂŞERET KİTABI

Nermin Pekin

Onaltıncı asır Osmanlı İmparatorluğu'nun, her sahâda üstün eserler verdiği, ünlü sanatkârlar, ilim adamları yetiştirdiği bir devirdir. Bu asrın en tanınmış müelliflerinden olan *Gelibolulu Mustafa Âlî Efendi*, *Künhü'l Ahbar* gibi *Menâkıb-ı Hünerverân* gibi mühim eserlerinden başka mevzûu itibâriyle tamâmen değişik ve çok dikkati çeken *Kavâ'dü'l-Mecâlis* isimli bir de âdâb-ı muâşeret kitabı yazmıştır.

Bu eser Osmanlı câmiasındaki muhtelif sınıfların hayat tarzlarını âdet ve ananelerini anlatmak, meclis kaaide-leri hakkında fikir vermek, cemiyeti içinden tanıtmak bakımından mühim çizgiler taşımaktadır.

Müellif ayrıca devrinin cemiyet âdâbına bir nizam ve intizam vermek lüzûmunu da duymuş ve bu ihtiyâcı karşılamak istemiştir.¹ 46 varaktan ibâret olan bu küçük eserin mukaddimesinde müellif, eserinin yazılmasına vesîle teşkil eden bir toplantıdan bahsederek, yazısına başlıyor.²

¹ Eserin esas yazma nüshası Ali Emiri Efendi Millet Kütüphanesi Râşid Efendi yazmaları arasında 1146 No. da olup diğer nüshalarla karşılaştırılmış ve transkripsiyonu yapılmış nüsha Türkiyat Enstitüsü'nde 84 No. dadır.

² Müellif daha sonra aynı mevzuu genişleterek yazdığı *Mevâidü'n-Nefâis fi kavâidü'l-Mecâlis* isimli eserinin başında *Kavâidü'l-Mecâlis*'in III. Murad'ın emriyle yazıldığını açıklıyor.

Âlî Efendi bir gece devrin âyânından birinin, bir sohbet toplantısına misâfir oluyor. Zamânın ileri gelenlerinin, şâir ve ediblerinin de bulunduğu bu toplantıda dünyâ ahvâli ve havâdisi görüşülürken, söz, eskiden yapılan meclislerin nizam ve intizâmına, zevkli ve faydalı toplantılarına intikaal ediyor; artık eskisi gibi güzel toplantılar yapılamadığından, âdetlerin yavaş yavaş kaybolmasından şikâyet ediyor:

“Âlemden sahâvet bisâtı dürüldü ve beni-âdemden mü-rüvvet simâtı devşirildi.

Sofrasında bir kurs dermeyân eder kimse bulunmaz oldu. Kimse kimseye bir dilim nân sunmaz oldu.

*Kem oldu zevk-u şâdî devr-i âdemden vefâ gitti
Hakikat câmu sındı bezm-i âlemden vefâ gitti
Eğer kan içre bin merdüm görürse ağlamaz kimse
Tarahhum demlerinde çeşm-i pür-nemden atâ gitti*

Böylece, her devirde rastlanan zamandan şikâyet psikolojisi belirtildikten sonra, eski meclislerin zevkli sohbetlerinden, sofralarından, misâfirperverliklerinden de uzun uzun bahsederek, o meclislerin âdâbını hasretle anıyorlar. O zamânın meclislerinde gybet yapılmadığından, herkesin birbirini sevip saydığından, hizmetkârların son derece hürmetkâr oluşlarından, meclis sahiblerinin fevkalâde mültefit ve cömerd insanlar olduğundan söz edildikten sonra:

— *Eyâ bu cemiyetlerin perişanlığına bâis neyki acabâ? Sâbıktaki ülfetlerin bî-nişanlığına sebeb hâdis ne nesneyiki* diyerek yaşadıkları günlerin müzâkeresine geçiliyor. “Ortalık kem-keremlerle” tabiat ehlinde anlamayanlarla dolmuştur. Bâzı insanlar da rüşvet yoluna sapmışlardır, “Yerler amma yedirmezler” gibi sözlerle, herkes kendine göre sebepler ortaya atıyor. Nihâyet eskisi gibi cömerdçe sofralar veren “Bez-i nîmet” eden kimler kalmış olduğunu saymağa karar veriyorlar.

Devrin vezirlerinden başlayarak bütün büyükleri sayıyorlar, fakat kimisini rütbesine bakarak lüzumsuz yere başta

sayıp medhediyorlar, kimini aynı sebeple sona bırakıyorlar. Velhâsıl âdilâne ve insaflı bir tasnif yapılamıyor.

En sonunda bu cemiyetlerin otuz yıllık sâliki ve müdâvimi bulunan *Mustafa Âlî Efendi* “*Bilâ-liyâkat ve istihkak bir nedîmi bir kerimden tercih gadr-ı kabîh ve zulm-i sarîh idüğüne*” işâret ederek ve konuşulanları, işe iltimas karıştığını söyleyerek, tenkid ediyor ve fikirlerini açıklıyor; dinleyenler çok beğeniyorlar, kendisinin âdâb-ı meclis hakkındaki fikirlerini takdir ederek bu mevzûda bir risâle yazmasını rîcâ ediyorlar. *Âlî Efendi* de bilgili dostlarla müzâkere ve müşâvere ederek adının *Kavâidü'l-Mecâlis* konulmasına karar verilen bu eseri kaleme alıyor.

Sonundaki kayıttan İstanbul'da 995 (1587) târihinde yazıldığı anlaşılan *Kavâidü'l-Mecâlis*'in tetkiki ile Osmanlı İmparatorluğu'nun onaltıncı asır sonlarındaki cemiyet hayatının husûsiyetlerine, husûsî meclislerine, toplantı çeşidlerine, evlerine, yaşayışlarına dâir çok kıymetli bilgiler elde edilebilir; ve eser bu asrın içtimâiyat târihini inceleyecekler için mühim bir kaynak teşkil eder. Fakat bizim asıl üzerinde durmak istediğimiz nokta, eserde, millî terbiyemizin esâsını teşkil eden ibret verici faydalı maddelerin, cemiyetimizde bugün de dikkat edilmesi lâzımgelen usûl ve kaaidelerin bulunmasıdır.

Aralarında manzum kısımlar da bulunan eserin ilk sahifeleri oldukça külfetli, hattâ sanatlı nesir örneği sayılabilecek bir üslûpla yazılmıştır. Sonlara doğru bu üslûp sâdeleşmiş, ve nispeten daha samîmî bir hâl almıştır.

Eser müellifin bizzat yaptığı bir tasnif ile on bahiste toplanmıştır.

- 1) *Kaaide-i Atâ ve Sehâ* (Cömerdlik ve bağış kaaideleri)
- 2) *Kaaide-i Mücâleset-i Üdebâ* (Edebli kişilerin meclislerinin kaaideleri)
- 3) *Kaaide-i Esnâf-ı Cemiyethâ* (Cemiyet sınıflarının “ve çeşidlerinin” kaaideleri)
- 4) *Kaaide-i Huddâm-ı Mecâlis-i Ukalâ* (Akıllılar meclisinin hizmetkârlarına ait kaaideler)

5) *Kaaide-i İmtiyâz-ı Eshvâ* (Cömerdlerin derecelendirilmesi kaaideleri)

6) *Kaaide-i Ağbiyâ-ı Ağniyâ ve galat-bahşân-ı Süfehâ* (Akılsız zenginler ve sefihlere yapılan yanlış bağışlar hakkında kaaideler)

7) *Kaaide-i yârân-ı bâ-safâ* (Safâ verecek dostlar âlim ve fâzıl kişilerin meclislerine ait kaaideler)

8) *Kaaide-i Ferrâş-ı Meclis-ârâ* (Meclis (yerinin) süsleyicilerine ve döşenmesine ait kaaideler)

9) *Kaaide-i büyü-t me'vâ ve mesâkin-i behîst-asâ* (Cennet gibi evler meskenler ve mahaller hakkında kaaideler)

10) *Hâtime-i nasîhat-fezâ der-kavâid-i mevâd-ı şettâ* (Son nasihatlar ve müteferrik maddelerin kaaideleri)

Der-Hâtime-i Kelâm (Sözün sonu)

Çok kısa hatlarıyla tanıtmaya çalıştığımız bu küçük eserde cemiyetimiz için dikkat edilmesi ve öğrenilmesi lâzım gelen öyle mevzûlar üzerinde durulmuştur ki eski terbiyemizin esâsını teşkil eden bu nasihatlerden kısaca bahsetmekte fayda vardır.

Meselâ: Yardımda samimî olmak, ihtiyaç hâlinde olan sadık dostlarından malını mülkünü sakınmamak gerektir, ancak bu yardımlarda dikkatli, itidalli ve şuurlu olmak, kudreti nispetinde yardımda bulunmak, kendisini muhtaç duruma düşürmemek ehemmiyetle hatırlatılmıştır.

Gösteriş için yapılan cömerdliğin, mahalline sarf edilmeyen bağışların makbul olmayacağı, israf sayılacağı anlatılmış (*Böyle kişilerin müsrifliği cünûnuna tanuktur*) tarzında sözlerle bu yersiz hareketler tenkid edilmiştir.

Bugün hovardalık saydığımız ve cemiyetimiz için tehlikeli gördüğümüz bazı tutumlar üzerinde de durulmuş; mâlî ve içtimâî durumunu hesaplamadan bir aylık geçimini bir gecelik eğlence meclislerinde harcayanlar şiddetle ayıplanmış, hele başkasından yardım veya emânet yahud borç almak sûretiyle yapılacak bu tarz ziyâfetlerin tehlikeli neticeleri belirtilmiştir.

Müellif bugün nesli azalan *mürüvvetli adam* mevzûunu da ele almış, hadislerden, büyüklerin sözlerinden örnekler vererek târifler yapmış ve mürüvvetli adamda bulunması icâbeden vasıfları sıralamıştır.

Şöyle ki: Geçimli olmak, insanlara zulmetmemek, yapamayacağı şeyi vaadetmemek, sözünde durmak, yalan söylememek, nimetini yerliyerinde ve lüzûmu gibi sunmak, ih-sanda bulunduğu kişiyi başa kakıp küçük düşürmemek, halkın hizmetine *gayret kuşağı kuşanmak*, suç işleyip kendini zelil etmemek, bakmakla mükellef olduğu kimseleri ellere muhtaç etmemek, mal ve mülkünü düşüncesizce isrâf edip kendini rezil etmemek; ayrıca dostlarını mütedeyyin ve ahlâklı kişilerden seçmek, sefihlerle ve yalancılarla ülfet etmemek gibi mühim nasihatlerde bulunmuştur.

Eserin üzerinde durulmağa değer diğer bir bölümü de sohbet meclisleri hakkında açıkladığı âdâb ve esaslardır:

Tertiplenecek toplantılarda gözönünde tutulacak en mühim hususlardan biri: Dâvet edilecek kimseler arasında âhenk temin etmeğe dikkat etmek, birbirinin sözünden, sohbetinden anlamayacak, zevk alamayacak kişileri biraraya getirmemektir.

Gösteriş için fazla insan dâvet edip meclisleri *kadınlar hamamına çevirmemek*, *it ıssın bilmez*, *ağyar yârını fark etmez* hâle getirmemek ehemmiyetle tavsiye olunuyor.

Dikkati çeken bir nokta da müellifin dinleme âdâbına gösterdiği titizliktir. *Kaaide-i Yârân-ı bâ-safâ* başlığı altındaki bu kısımda *Âlî Çelebi* akıllı ve fâzıl adamların meclislerini bir piyâleye; yârân-ı bâ-safâ diye vasıflandırdığı âlim ve fâzıl kişileri de o piyâlenin rûhuna benzetmiş; böyle meclislerde bulunup onları dinlemenin büyük nimet olduğunu belirtmiştir. Onların inci gibi sözlerini can kulağı ile dinleyip bir söz kaçırmamağa dikkat etmenin faydaları anlatılmıştır. Ayrıca böyle meclislerde uluorta söze karışmanın *sıcak aşâ soğuk su katmak* gibi olacağı, veya iki kişi *kafa kafaya çatıp müsâhebet*e dalmanın yakışıksız düşeceği de ehemmiyetle hatırlatılmış, çok dinleyip az konuşmak tavsiye edilmiştir.

*Ey dil ehlîne kıssa söyleyici
Sözleriyle şikence eyleyici
Çok sözü koy-u pendimi dinle
Bâri bir söyle sen iki dinle
İki gûş-ile bir zebânın var
Az işitmekde çok ziyânın var
Olsa pür-gûy-ı tûti-î gûyâ
Kande olurâu böyle şekkerhâ
Katî yanşaklığı iden bülbül
İğneler hâr ile lisânını gül
Bir âdil iki kulak yarattı Hudâ
Dinlemek tâ sözünden artuğ ola*

Müellif bu sözlerle; bir mecliste tutî gibi tatlı konuşan fâzıl insanların sözlerini kaçırmanın büyük zarar vereceğini; geveze bülbülün dilinin gül dikenini ile iğneleneceğini misal vererek anlatmak istiyor.

Son nasihatler ve müteferrik maddeler başlığı altında topladığı son kısımda ise âdâb-ı muâşeret kaaideleri hakkında dikkati çekecek mevzûlara temâs etmiştir.

Meselâ; *Bir dost bir dostu musâhabete dâvet etse var-mamağa ecelden gayrı mâni yoktur.* Dâvete icâbet etmemenin büyük terbiyesizlik olacağını etraflıca anlatmıştır. Bununla cemiyetin mühim bir problemine parmak basmış oluyor, çünkü buradan dostu kıymet vermemek, küçük görme, beğenmezlik, gibi neticeler çıkarılabilir ki bu da insanlar arasında geçimsizlik ve soğukluk yaratabilir.

Dâvet sâhibinin yemeklerden hizmetkârların kullanılışına kadar herşeyle bizzat yakından alâkadar olması ve dikkatli davranması tavsiye ediliyor.

Fazla gösterişten kaçınmak, süs ve şöhrete itibâr etmemek, sâde, temiz ve tertibli olmağa dikkat etmek, dostluklarda samîmiyete dayanmak husûsunda nasihatler edilmiştir.

Âli Çelebi; sohbet meclislerinde nasıl hareket edilmesi husûsunda da bilhassa şu noktalar üzerinde ehemmiyetle durmuştur. *Bir mecliste iki kişi kafa kafaya çatıp tavla*

ve satranç oynamak maariften behresi olmadığına işârettir, saz çaldırıp dinlememek hissizliktir, ve sazı üç kereden fazla çaldırmak fışk u fücûr tevîd eder. Ayrıca sohbetlerin dedikodu haline gelmemesine dikkat etmek ev sâhibinin en mühim vazîfesi olduğunu ehemmiyetle bildiriyor. Bir kim-
senin gıybetinde bulunmanın, arkasından aleyhinde konuş-
manın ayıp olduğunu hatırlatıyor.

Eserin en uzun kısmını teşkil eden bu bahiste geliş gi-
dişlerde, davranışlarda nezaketli olmanın lüzûmu belirtil-
miş, misâfir karşılamada ve teşyide âdâba riâyet olunması
hakkında uzun uzun îzâhat verilmiştir. Hangi rütbede ve
mevkideki insanların ne tarz ziyâfetler verebilecekleri, gi-
yim kuşamda gene rütbe ve kazanç derecesinin gözönünde
tutulması üzerine nasihatlerde bulunmuştur.

Müellifin ifâdesine göre: *Padişah III. Sultan Murad*'ın
da arzusu ile yazılmış olan bu eser, asrında büyük bir alâka
uyandırmış, âlimlerin, şâirlerin ve küberânın (büyüklerin)
meclislerinde okunmuş ve şöhret kazanmıştır. Zamânın me-
şihat makaamını işgal eden *Hoca Sâdeddîn Efendi* eseri be-
ğenmiş olmakla berâber çok muhtasar bulmuş ve müellife;
“*Ne olaydı bâzı ilhâkaata azîmetiniz olaydı ve nice mevadd-ı
lâtîfe inzîmâmına sa'y-u dikkatiniz teayyün bulaydı*” demiş
Âlî Efendi fuzâladan birçok zatların da iştirâk ettiği bu
fikri kabûl etmekle berâber, bu küçük risâlesini ele alıp taf-
sîl etmeğe bir türlü vakit bulamamış.

Nihayet 1008 yıllarında Mısır - Cidde - Süveyş yoluyla
Hacca giderken sefer esnâsında karşılaştığı garib âdetler,
halk arasındaki tavır ve hareketler, saçma sapan konuşmalar
taifenin şakalaşmasındaki lâübâlilik dikkatini çekmiş, ah-
lâka dâir daha büyük bir risâle yazmak tasavvur ve karârı-
nı canlandırmış ve *Kavâidü'l-Mecâlis*'in mevzûunu daha ge-
niş ölçüde ele alarak “*Kavâidü'l-Mecâlis fevâidine munzam
mustakîl makaleler*”den mürekkep MEVÂİDÜ'L-NEFÂ'İS Fİ
KAVÂİDÜ'L-MECÂLİS isimli yeni bir kitab vücûda getir-
miştir.

Bu ikinci eser birinciden çok daha mufassal ve teferruatlıdır. Müellif bu eserinde saraydan başlayarak cemiyetin her kademesinin yaşayışını ele almış ve her kademedeki insanların dikkat etmesi lâzımgelen ahlâk ve âdâb kaaideleri üzerinde uzun uzun izahat vermiştir.¹ Her sınıf halkın rahatça okuyabilmesi için de eserini bil-intizam sâde ve külfetsiz bir üslûpla yazmıştır.

Süveyşten Cidde'ye giderken gemide yazmağa başladığı bu eserinde müellif, fikirlerini, hislerini, müşâhedelerini açıkça anlatırken mubâlağalı bir tenkid yapmaktan da çekinmemiştir. Padişah III. *Sultan Mehmed*'in de beğeneceğini umduğu bu eserdeki oldukça sert ve acı tenkitlerde bir türlü ulaşamadığı mevki hırsının yeis ve hüsrancıları sezilmektedir. Fakat böyle de olsa eser XVI. asır Osmanlı İmparatorluğu'nun cemiyet hayatını aksettirme bakımından dikkate değer bir ehemmiyet taşımaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih boyunca siyâsî ve askerî faâliyet ve teşkilâtına, sanat ve edebiyatına dâir pek çok eser yazıldığı halde hayat tarzını ele alan eserlerin pek taammüm etmediği anlaşıyor. *Âlî Çelebi* eserini işte bu boşluğu doldurmak bu ihtiyâcî karşılamak için yazdığını söylüyor.²

¹ *Mevâidü'n-Nefâis Fî Kavâidü'l-Mecâlis*: İstanbul 1956 İstanbul Üniversitesi Ed. F. yayınlarından.

Bu eser Edebiyat Fakültesi Yeni Çağ Kürsüsü tarafından ele alınmış, nüshaları karşılaştırılarak tıbbî basımı yapılmış. Eserin içinde geçen yer, eşya ve kitap isimlerine ait izahlı bir index ilâve edilmiş, tıbbî basımın bir de fihristi yapılmıştır. Eserin baş tarafında aynı kürsü Prof. lerinden *Cavid Baysun*'un bir önsöz'ü vardır.

Bu ikinci eser elbette çok daha tatminkârdır, ancak biz şimdilik daha evvel transkription'nu yapmış ve nüsha farklarını tesbit etmiş olduğumuz birinci eser üzerinde durmuş bulunuyoruz.

² Her ne kadar müellif kendi zamânına kadar bu tarz eserlerin pek yazılmadığını söylüyorsa da *Mercimek Ahmed*'in *Kaaburnâme* tercümesi, onbeşinci asır ediblerinden *Ali bin Hüseyin*'in *Tâcül-Edeb* isimli kitablari gibi eserler *Âlî Çelebi*'den evvel de bu mevzûlar üzerinde durulduğunu göstermektedir.

Âdâb-ı Muâşeret, terbiye ve görgü usulleri; elbette her milletin kendi yaşayış husûsiyetlerini aksettiren, kendi inançları, duyguları ananeleri ve alışkanlıkları üzerine kurulmuştur.

Milletler arasındaki içtimâî münâsebetler başka milletlerin terbiye tarzına bâzı yeni motifler getirirse de bunlar şekli ve sathî kalmalıdır. Her milletin âdâb-ı muâşereti kendi rûhunun ifâdesidir. Zaman ve içtimâî şartların tesiri ile şekli bir değişme gösterecek olan (âdâb-ı muâşeret) ruh itibarıyla milletin ırkının husûsiyetlerini elbette muhafaza edecektir. Hiçbir millet, milletler arası içtimâî münâsebetler yoluyla gelecek olan medenî terbiye anlayışına karşı değildir. Ancak her milletin şahsiyetini yapan kendi millî terbiyesidir. Milletin mâzisine, ananelerine dayanan, rûhundan gelen terbiye bu şahsiyeti devâm ettirebilir. Dil gibi, millî kültür gibi millî terbiye de milletin varlığı için en lüzumlu unsurlardan biridir.

Son asırda batı hayranlığı ve taklidçiliği ile bozulmağa çok müsâit bir zemin bulan millî terbiyemizi bu çözüluştan kurtarmak, muhafaza ederek istikbâle ulaştırmak, milletimizin şahsiyetini korumak için elzemdir. Bu gün (Görgü) adı altında tek tük yazılan terbiye kitapları da yabancı milletlerin terbiye esaslarına dayanmaktadır. Nasıl, Fransız, Fransız gibi, İngiliz, İngiliz gibi davranıyorsa, Türk de Türk gibi davranmasını bilmeli ve Türk gibi kalmalıdır.

Türk çocukları Türk gibi davranmanın hicâbını değil zevkini ve gururunu duymalı, şuurlu bir serbestlikle hareketlerini düzenliye bilmelidir.

Mecmûalar Arasında :

CİDDÎ BİR MECMÛA

Üç ayda bir çıkacak **İlim, Kültür ve Sanatta GERÇEK** dergisinin 1. sayısı 1 Ocak 1973 târihinde neşrolundu. Şimdi ikinci sayısını beklediğimiz bu dergiyi büyük memnûniyetle karşıladık. Sebebi, elimizdeki sayının **dil, kültür ve tefekkür** bakımından ciddi ve müsbet yazılara sahne oluşudur. Mecmûanın takdim yazısından aldığımız şu cümleler, bunu açıkça göstermektedir:

Millî düşüncemiz, bugün milletimizin problemlerini tesbit etmek ve doğru çözüm yolları göstermek gibi bir mecbûriyetle karşıkarşıyadır. Bizce, Türkiye'nin problemlerine doğru çözüm yolları getirebilmenin iki şartı vardır.

Bunlardan birincisi; Türkiye aydınlarının, bu büyük meseleye cevap vermek üzere; entellektüel güçlerini birleştirerek ilmî çalışmalarını verimlendirecek ve araştırmaları ana hedeflere yöneltecek şekilde organize olmaları,

İkincisi de millî dünyâ görüşümüzün belirlenmesi, sistematize edilmesi ve ortaya konulmasıdır.

Dergi'nin iyi niyetini biraz daha tanıtmak için, **İnsan Bilgisinin ve Vâsıtalarının Mâhiyeti Hakkında** başlıklı, ilk yazısından, buraya, şu yan başlıkları alıyoruz:

İlim ve Gerçek - İnsan Bilgisinin Mâhiyeti ve Netîceler - Klasik Rasyonalizm ve Klasik Pozitivizm Yıkılıyor - İnsan Bilgisini Doğrulayan ve Tamamlayan Bilgi Kaynakları - İlmî Bilgiyi Nasıl Elde Edebiliriz? - Bilgi ve Doktrin.

Mecmûada yine **Aykut Edibâlî'nin: Felsefe'nin İki Temel Problemine Bakışımız** başlıklı yazısından da şu satırları alıyoruz:

Yukarıda insan bilgisinin, özü itibâriyle sınırlı, izâfî, ihtimâlî ve gelişmeci olduğunu belirtmeye çalıştık. Ve bilgimizin gerçeklerle münâsebetinin mutlak, sınırsız ve değişmez olmadığını gösteren deliller üzerinde durduk. Bu bakımdan

ister amprist, ister rasyonalist ve isterse sensualist olsun bütün doğmatik felsefe mekteplerinin, insan bilgisinin özü gözönüne getirildiği takdirde, iflâs etmiş olduklarını söylemek gerekir.

Derginin H. Tunalı imzâlı, **İlmî Bir Dünyâ Görüşünün Temelleştirilmesine Teşebbüs** başlıklı yazısından da şu satırlar dikkatimizi çekiyor:

Madde, kabaca, boşlukta yer işgal eden şeydir ve bir maddî varlığın işgal ettiği yere, diğer bir maddî varlık - önceki çıkarılmadan - sokulamaz. Dolu bir testiye, içindeki suyu dökmeden, yenisinin konulamıyacağı gibi. Eğer bir maddeye, maddî tânecikler olan elektron, proton, nötron gibilerinin sokulabileceği söylenirse - Maddenin târifini, milyonlarcası bir araya gelmiş elektron, proton, nötron yığını olarak da anlayabiliriz - bu takdirde, bir elektrona yeni bir elektron sokulamıyacağı, bir nötrona başka bir nötron sokulamıyacağı açıktır.

Herşeyden önce görülüyor ki dergi'nin ilimci yazarları, ilmî bir ifâdenin, günümüzün şartları altında nasıl olması lâzımgeldiğini çok iyi biliyorlar. Mecbur kalmadıkça terimlerin bile uydurmalarını kullanmıyor ve milletlerarası terimlere başvuruyorlar. Meselâ **ulusal** demiyor, **milli** diyorlar. **Ulus** demiyor, **millet** diyorlar. **Bilim** demiyor, **ilim** diyorlar. Pek tabîî olarak da **ilim** ile **bilgi** arasındaki büyük farkı çok iyi biliyorlar ve târif ediyorlar. En güzeli, moda ya veyâ politika ya uyup, gerçek ilim adamlığı haysiyetinden ayrılmıyorlar.

Türk kültürünün böyle yazılara olan ihtiyâcını yakından bildiğimiz için, bu **ciddî** dergiye uzun ömür diler, çalışmalarında başarılar temennî ederiz. (**Gerçek - Üç Aylık Dergi - Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 38/6 Maltepe-Ankara - Fiyatı 7,5; yıllık abone 30 lira**)

ANLATAMAZ

*Dertleşek diyorsun dertli gardaşım
Bu benim derdimi dil anlatamaz.
Ben doğdum doğalı akar gözyaşım
Bunu ırmak, nehir, sel anlatamaz.*

*Düşündükçe çöker gam üstüne gam
Gam çöktükçe içtim dem üstüne dem
Her bakışta yârdan aldığım ilhâm
Onu arı, çiçek, bal anlatamaz.*

*Yanar şu bağrımda bu aşkın közü
İşte böyle yakar, pişirir bizi
O kadar güzel ki cânânın yüzü
Onu lâle, sümbül, gül anlatamaz*

*Her âşık severek eylemiş medhi
Çile çektirmeden etmez ülfeti
Söz'le anlatılsa hüsnü sıfatı
Hüdâî'den başka kul anlatamaz.*

ÂŞIK HÜDÂÎ

YALNIZLIK

*Gecelerin kara, mermer gözleri,
Sabahların şu görünmez yüzleri,
Olmasaydı ölürdüm ben ölürdüm;
Kulağımda O'nun sessiz sözleri.*

HAMİDE HALİL

TÜRK'ÜN SANATI

*Bir elinde Levnî'nin gül koklayan tâzesi,
Dilinde Fuzûlî'nin eşsiz Su Kasîdesi,
Türk'ün sanatı budur; uçsuz, engin bir umman
Üç kıt'adan süzölmüş İtrî'nin her bestesi.*

HAMİDE HALİL

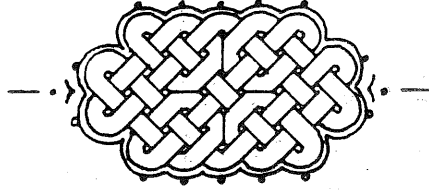
YETER BANA

*Hâtîften bir ses gelse,
— Nasîb olmaz herkese —
Ah bir kez "kulum!.. dese
Yeter de artar bana*

*Pazarında pul olsam,
Kapsında kul olsam,
Kulluğa makbûl olsan
Yeter de artar bana.*

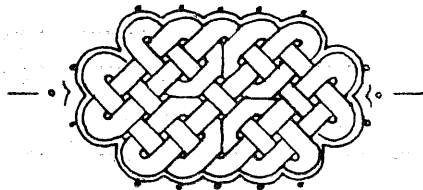
*İstemem hiç iltifât,
Hakk'dan erişir rıfat,
O'ndan gelen mükâfât
Yeter de artar bana.*

KEMAL TABAK

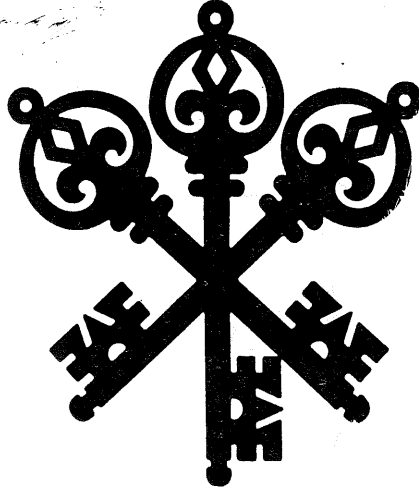

ÜLKER BİSKÜVİLERİ FABRİKASI

*Milli kültürümüze hizmet
eden müesseselere yardım
etmekle iftihar duyar.*

VAKIFLAR
İNSANLARDAKİ HAYIR DUYGUSUNUN
TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI
HALKA HİZMET DUYGUSUNUN
SONSUZLAŞMASIDIR.

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

EDEBİYAT LÜGATİ

Yazan: Tâhir-ül Mevlevî

Baskıya hazırlayan: Kemal Edip Kürkçüoğlu

Fiatı: 20.00 (3. hamur kâğıt)
27.50 (1. hamur kâğıt)

İsteme Adresi: Enderun Kitabevi
Beyazsaray Nr. 46 Beyazıt - İSTANBUL

TÜRKİYE İŞ BANKASI

KÜLTÜR YAYINLAR.

Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi	Mustafa Cezar	300.—
Dünya Sanat Tarihi	Adnan Turani	300.—
Sanatı Görmek	N. Yurtsever - Z. Güvemli	125.—
Şahnâmelerden Seçme Minyatürler	—	75.—
Komutan Atatürk	Celâl Erikan	60.—
Türk Tiyatrosu (Meşrutiyet Dönemi)	Metin And	25.—
Türk Tiyatrosu (Tanzimat Dönemi)	Metin And	30.—
Kitabın Evrimi	Orhan Öcal	40.—
İnsanlar ve Köprüler	İsmail İşmen	75.—
XIX. ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler	Reşat Sagay	35.—
Türk Süsleme Sanatı	Hüsnü Züber	20.—
Şairlerin Seçtikleri	Antoloji - Ü. Y. Oğuzcan	20.—
Bektaşî Dedikleri	M. Eloğlu - O. Tansel	10.—
İkbâl'den Şiirler	Ali Nihat Tarlan	15.—
Dostlar Beni Hatırlasın	Âşık Veysel Şatıroğlu	15.—
Denemeler	Suut Kemal Yetkin	15.—
Eski Mısır Şiiri	Talât S. Halman	10.—
Şarkılar Kitabı	Heine - B. Necatigil	15.—
Nasreddin Hoca	Mehmet Önder	10.—
Okul Öncesi Eğitim ve Çocuklarımız	Cezmi Tahir Berklin	10.—
Problemli Çocuklar ve Problem Sebepleri	Cezmi Tahir Berklin	15.—
Tarih Boyunca Türk Atasözleri	Aydın Oy	20.—
Türke Doğru	İsmail Hakkı Baltacıoğlu	20.—
Doğru mu? — Yanlış mı?	Faruk Yener	15.—
Mevlâna - Mesnevi'den Hikâyeler	Mehmet Önder	10.—
Rübailer	Ümit Yaşar Oğuzcan	15.—

TÜRKİYEDE **Hürriyet** OKUNUR

I. F. C.

Takdim eder :

Sâmiha Ayverdi
İBRÂHİM EFENDİ KONAĞI
(İkinci basılış)

FAZILA ATABEK'in

DEFTERİMİ KAPIYORUM

isimli romanı kitap hâlinde neşrolunmuştur.

Genel Dağıtım: BATEŞ

I. F. C.

YAHYÂ KEMÂL ENSTİTÜSÜ

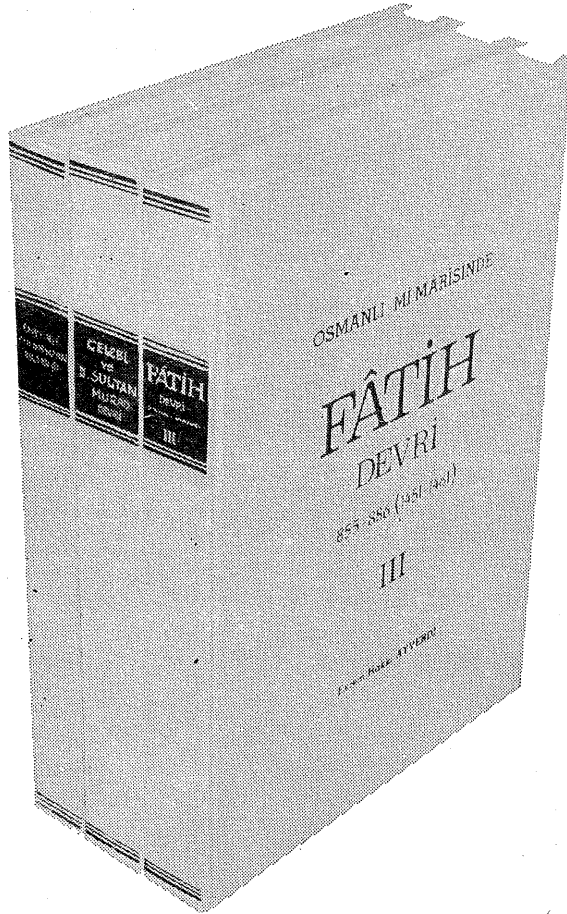
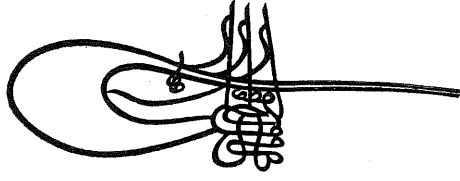
Takdim Eder :

YAHYÂ KEMÂL

Neşrolunmuş Eserleri :

Kendi Gök Kubbemiz (III baskı)	25 TL.
Eski Şiirin Rûzgârıyla	25 »
Rubâiler ve Hayyam Rubâilerini Türkçe Söyleyiş	25 »
Aziz İstanbul	25 »
Eğil Dağlar	25 »
Siyâsî Hikâyeler	20 »
Siyâsî ve Edebî Portreler	20 »
Edebiyâta Dâir	25 »
Yahyâ Kemal Enstitüsü Mecmûası II	25 »

İSTANBUL FETİH CEMİYETİ

25×35 eb'adda, kuşe üzerine 620 shf., 1050
resim ve plânla mücehhez olarak, 450 T.L.

Çarşıkapı No: 81 — İstanbul

İ. F. C.

YAHYÂ KEMAL ENSTİTÜSÜ

Takdim Eder :

YAHYÂ KEMAL

Çocukluğum,

Gençliğim

Siyâsî Ve Edebî Hâtıralarım

27 Ocak 1973'de İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü'nde yapılacak bir Kitap Takdim Töreni'yle edebiyat dünyâımıza sunulmuştur.

**Türkçemizin ve Edebiyatımızın
yarını için çalışanlara**

Kubbealtı Akademi Mecmûası'nın 1. sayısındaki Beyannâmemizde belirtildiği gibi, bize gönderilen şiirler serbest söyleyiş şiirleri olmalıdır.

Biz genç şâirlerimizden ya Âşık tarzının, ya hud Dîvan-Tanzîmat ve Milli edebiyat cereyânı devirlerinin belirli nazım şekilleriyle söylenmiş, vezinli, kafiyeli, şekilli şiirler bekliyoruz.

Maksadımız Türkiye'nin bir tek mecmûasında olsun edebiyatımızın mâzisi ile olan bağı koparmamaktır. Biz, bu bağı koparmamak rûhunu muhâfaza eden şâirlerimizden şiir bekliyor; onlarla berâber olmak istiyoruz. Bu notu bize gönderilen çok sayıda aykırı yazılar dolayısıyla kayda lüzum görüyoruz.

Şiirlerde dil, milletimiz tarafından son 50 yılda kullanılan en sâde ve tabîi bir konuşma ve yazı dili olacak. Bu şiirlerde uydurma kelimelere de şüphesiz, yer verilmeyecektir.

Muhterem Okuyucularımıza :

Mecmûamızın 1. yılına âit 4 nüshası, cildli olarak hazırlanmıştır. Fıatı 25 L. dir. P.K. 107 Beyazıd-İstanbul adresinden isteyiniz.